

Analysis of the impact of border cooperatives on the socio-economic development of border villagers: A case study of villages in dolatkhaneh rural district Bajgiran bistrict

Hamdollah Sojasi Gheidari ¹✉, Valiollah Nazari ², Sajedeh Salarbashi Shahri ³

1. (Corresponding Author) Department of Geography, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

Email: ssojasi@um.ac.ir

2. Department of Geography Education, Farhangian University, Tehran, Iran

Email: v.nazari@cfu.ac.ir

3. Department of Geography, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

Email: ghale.shohada826@gmail.com

ARTICLE INFO

Article type:
[Research Paper](#)

Article History:

Received:

5 June 2024

Received in revised form:

25 August 2024

Accepted:

2 October 2024

Available online:

10 November 2024

Keywords:

Rural Cooperative,
Border Cooperative,
Rural Development,
Border Residents, Socio-
economic Development,
Bajgiran.

ABSTRACT

Background and Aim: Rural cooperatives, as one of the key economic pillars, play an important role in creating balance and sustainability in settlements, particularly in border areas. In light of this, the present study examines the impact of border residents' cooperatives in the Dowlatkhaneh rural district on the economic and social development of local communities.

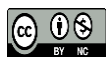
Methodology: This applied research adopts a descriptive-analytical approach. The statistical population includes 10 border villages located within 50 km of the Turkmenistan border. A total of 77 household heads were randomly selected as the study sample.

Results: Results indicate that border cooperatives have had a positive effect on increasing income (coefficient: 0.4), creating job opportunities (0.3), and diversifying income sources (0.25). However, direct job creation showed the lowest impact, with an average score of 2. Socially, these cooperatives have strengthened social capital (2.7) and reduced migration (2.2), though challenges such as smuggling (2.1) and limited access to welfare services persist. The COPRAS model results also revealed that Emam Qoli (rank 1) and Sheikh Kanlou (rank 2) villages have benefited the most from these cooperatives.

Conclusion: order cooperatives have played a significant role in raising income levels, reducing poverty, and enhancing social capital. However, their effectiveness varies depending on infrastructure, government support, and community participation. Promoting sustainable employment, providing financial support, and improving welfare services are key strategies to increase the impact of these cooperatives.

Citation: Sojasi Gheidari, H., Nazari, V., & Salarbashi Shahri, S. (2024). Analysis of the impact of border cooperatives on the socio-economic development of border villagers: A case study of villages in dolatkhaneh rural district Bajgiran bistrict. *Journal of Border Studies*, 12 (3), 35-60.

<http://doi.org/10.22034/BSS.2025.1281173.1538>

© The Author (S)

Publisher: NAJA Border Command Research and Studies Center.

This is an open access article under the CC BY-NC 4.0 license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

Cooperatives are a tool for increasing and redistributing opportunities for participation in social decision-making and cooperation in development, benefiting from its effects. In particular, public participation in various planning for rural development is inevitable because the implementation of any development plan in villages will fail without the direct and voluntary cooperation and intervention of local people. Active and spontaneous participation of villagers also requires their awareness of the outcome of development plans. Governments provide a suitable platform for people's participation in various ways. Encouraging the formation and development of cooperatives is one of the solutions for the spontaneous participation of local communities in the development process. In general, since the beginning of social life, humans have succeeded in continuing their lives and overcoming obstacles to their growth by seeking help from cooperation and cooperation. This was a simple approach at first, but over time, with the expansion of the socio-economic dimensions of life, it has become more complex. In the realm of economic activities, the format and organizational structures of such cooperations are called cooperative companies. The cooperative sector, if it removes obstacles and restrictions in the field of production and employment, improves the security coefficient of domestic investment, and implements support plans, can act as a hub for economic development in attracting investment and creating productive employment and play a constructive role as a strong socio-economic arm in the service of the government and society. Considering the location of the Bajigaran district of Quchan county in the border region, attention should be paid to the socio-economic opportunities arising from the markets and cooperatives of border residents in these areas so that if necessary, necessary revisions can be made to increase effectiveness and efficiency. Because the border villages of the Bajigaran district of Quchan county mainly have many

transactions in the socio-economic sector using border exchanges, these activities may not have contributed significantly to the endogenous development of this district and have not left the desired effects. Although this part of the Iranian villages, which is located at a border point, is deprived mainly due to its distance from the center of the province, this deprivation has mainly led to the weakening of the socio-economic sectors. Therefore, given the emphasis of the country's economic policymakers on the need to use more of the capacities of the cooperative sector and, on the other hand, the need for balanced development of different regions of the country, the importance and effective role of border cooperatives in socio-economic development is well felt. Accordingly, to examine the impact of border cooperatives in the villages of the studied district on the socio-economic development of the villagers, it was designed and organized. Thus, the present study seeks to answer the key question of to what extent the formation and activities of border cooperatives have been able to affect the socio-economic development of the villagers of Dolatkhaneh Rural District.

Methodology

This study is applied in terms of purpose and is descriptive-analytical in terms of implementation method. The research is considered quantitative. Library and survey methods were used to collect data. Using the library method, relevant sources were studied and reviewed in relation to the subject, and relevant indicators and items were identified. The independent variable in the study includes the performance of cooperatives, and the dependent variable includes socio-economic development, which were studied through indicators extracted from theoretical literature.

Results and discussion

Border cooperatives seem to be one of the solutions for using the locational advantage of these areas for the benefit of local and regional development. Cooperatives stabilize society and create employment in border areas, and security is more

significant in these areas. With increasing levels of education and training and understanding of cooperative principles, the motivation for membership increases, and thus, ultimately, with increasing member participation, the amount of capital in cooperatives increases. More appropriate use of border exchanges to implement government policies, redirecting border residents' activities from smuggling goods to healthy trade, enabling the adequate supply of food and essential goods in border areas, facilitating the provision of basic needs in remote and border areas, preventing migration and stopping the evacuation of the population of these areas, improving the livelihood of the people of the district by providing them with income, border residents taking advantage of the benefits of the Border Exchanges Law, uniting border residents' organizations, combating food price increases and inflation due to the shortage of supply in these areas, diversifying individuals' incomes and reducing their vulnerability to dependence on agriculture or animal husbandry, and creating a spirit of cooperation and collaboration among minorities living in border areas.

Conclusion

The results of this study show that cross-border cooperatives, as a tool for socio-economic development, have played an effective role in increasing income, reducing poverty, creating job opportunities, and improving social capital. Nevertheless, the impact of these cooperatives in different regions has varied depending on infrastructure conditions, government support, and the level of public participation. From an economic perspective, the findings show that

increasing household income and diversifying job opportunities are among the most important benefits of cross-border cooperatives. However, direct job creation remains a challenge, as many job opportunities created are short-term and not sustainable enough. Increasing investment in cooperative-related industries, providing financial support to local entrepreneurs, and creating export opportunities are effective strategies for strengthening the economy of these regions. In the social sphere, findings show that border cooperatives have been able to help improve the social situation of border areas by strengthening social capital, preventing migration, and increasing public participation. Regardless, problems such as high smuggling rates and insufficient access to welfare services remain among the main challenges. Appropriate policies in the field of social security, development of educational and health facilities, and increasing public awareness about the role of cooperatives are among the suggested solutions to reduce these problems.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest

The authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

The authors thank all the professors and researchers who added to the richness of this research by providing their expert opinions.

تحلیل تأثیر تعاونی مرزی در توسعه اجتماعی_ اقتصادی روستایان مرزنشین مطالعه موردی: روستاها دهستان دولتخانه، بخش باجگیران

حمدالله سجاسی قیداری^۱✉، ولی اله نظری^۲، ساجده سالارباشی شهری^۳

۱- نویسنده مسئول، گروه جغرافیا، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. رایانامه: ssojasi@um.ac.ir

۲- گروه آموزش جغرافیا، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه: v.nazari@cfu.ac.ir

۳- گروه جغرافیا، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. رایانامه: ghale.shohada826@gmail.com

چکیده	اطلاعات مقاله
زمینه و هدف: تعاونی روستایی به عنوان یکی از بازوهای اقتصادی، نقش مهمی در ایجاد تعادل و پایداری سکونتگاه‌ها به‌ویژه در مناطق مرزی را دارد. با توجه به این مسئله مهم، تحقیق حاضر به بررسی تأثیر شرکت‌های تعاونی مرزنشینان دهستان دولتخانه در توسعه اقتصادی و اجتماعی روستایان پرداخته است. روش: روش تحقیق بکار رفته از نظر هدف کاربردی و از نظر اجرا توصیفی و تحلیلی است. همچنین جامعه آماری ۱۰ روستای مرزی با فاصله ۵۰ کیلومتری از مرز ترکمنستان انتخاب شده است که در مجموع تعداد ۷۷ نفر از سرپرستان خانوار به عنوان نمونه به صورت تصادفی مورد مطالعه قرار گرفتند. یافته‌ها: یافته‌ها نشان می‌دهد که تعاونی‌های مرزی تأثیر مثبتی بر افزایش درآمد (با ضریب ۰,۴)، ایجاد فرصت‌های شغلی (۰,۳) و تنوع بخشی به درآمد (۰,۲۵) داشته‌اند، اما اشتغال زایی مستقیم با میانگین ۲ کمترین تأثیر را نشان داده است. در بعد اجتماعی، این تعاونی‌ها موجب تقویت سرمایه اجتماعی (۲,۷) و جلوگیری از مهاجرت (۲,۲) شده‌اند، اما مشکلاتی مانند قاچاق (۲,۱) و عدم دسترسی کافی به خدمات رفاهی همچنان وجود دارد. همچنین، نتایج مدل کوپراس نشان داد که روستاهای امام قلی (رتبه ۱) و شیخ کانلو (رتبه ۲) بیشترین بهره‌مندی را از تعاونی‌های مرزی داشته‌اند. نتایج: تعاونی‌های مرزی نقش مؤثری در افزایش درآمد، کاهش فقر و بهبود سرمایه اجتماعی داشته‌اند، اما تأثیر آن‌ها بسته به زیرساخت‌ها، حمایت‌های دولتی و مشارکت مردم متغیر است. توسعه اشتغال پایدار، حمایت مالی و بهبود خدمات رفاهی از راهکارهای اساسی برای افزایش اثربخشی این تعاونی‌ها محسوب می‌شود.	نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۱۶ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۶/۰۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۱۱ تاریخ چاپ: ۱۴۰۳/۰۸/۲۰ واژگان کلیدی: تعاونی روستایی، تعاونی مرزی، توسعه روستایی، مرزنشینان، توسعه اقتصادی- اجتماعی، باجگیران.

استناد: سجاسی قیداری، حمدالله؛ نظری، ولی اله و سالارباشی شهری، ساجده. (۱۴۰۳). تحلیل تأثیر تعاونی مرزی در توسعه اجتماعی_ اقتصادی روستایان مرزنشین مطالعه موردی: روستاها دهستان دولتخانه، بخش باجگیران. *مجله پژوهشی نامه مطالعات مرزی*، ۱۲ (۳)، ۳۵-۶۰.

<http://doi.org/10.22034/BSS.2025.1281173.1538>

ناشر: مرکز تحقیقات و مطالعات فرماندهی مرزبانی ناجا

© نویسندگان

مقدمه

یکی از دغدغه‌های اصلی دولت‌ها و سیاست‌گذاران اقتصادی، ایجاد توسعه پایدار در تمامی نواحی و مناطق جمعیتی کشورها است، تا از طریق آن به رفع عدم عدالت درک شده از سوی مردم، کمک نمایند. توسعه کسب‌وکارهای مرزی و سرمایه‌گذاری در این زمینه با ایجاد اشتغال پایدار می‌تواند نقشی اساس در عدالت ادراکی و امید به زندگی بهتر در بین ساکنان این مناطق کم برخوردار داشته باشد (شافعی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱). از این رو تعاون، ابزاری برای افزایش و توزیع مجدد فرصت‌های مشارکت در تصمیم‌گیری‌های اجتماعی و همیاری در توسعه و بهره‌مندی از آثار آن است. به‌ویژه آنکه مشارکت مردمی در برنامه‌ریزی‌های گوناگون برای توسعه روستایی، امری اجتناب‌ناپذیر است؛ زیرا اجرای هرگونه برنامه عمران توسعه در روستاها، بدون همیاری و مداخله مستقیم و خودخواسته مردم محلی، ناکام خواهد شد. مشارکت فعال و خودجوش روستاییان نیز مستلزم آگاهی یافتن آنان از ره‌آورد طرح‌های توسعه است (مالکی، ۱۳۹۶: ۱۳). دولت‌ها تلاش می‌کنند با شیوه‌های گوناگون بستر مناسب برای مشارکت مردم را فراهم سازند. تشویق به تشکیل و توسعه تعاونی‌ها، یکی از راهکارهای مشارکت طلبی خودجوش اجتماعات محلی در فرآیند توسعه می‌باشد. به‌طور عمومی، انسان از آغاز پیدایش زندگی اجتماعی با یاری جستن از مشارکت و تعاون موفق به استمرار حیات و غلبه بر موانع رشد خود شده است. این امر، در ابتدا رویکردی ساده بوده، اما به‌مرورزمان و با گسترده شدن ابعاد اقتصادی و اجتماعی زندگی، پیچیده‌تر شده است. در قلمرو فعالیت‌های اقتصادی، قالب و تشکیلات سازمانی همکاری‌هایی از این نوع، شرکت‌های تعاونی نام‌گرفته است. بخش تعاون، در صورت دفع موانع و محدودیت‌ها در زمینه تولید و اشتغال و ارتقای ضریب امنیت سرمایه‌گذاری داخلی و اجرای طرح‌های حمایتی، می‌تواند به‌مثابه محور توسعه اقتصادی در جلب سرمایه‌گذاری و همچنین ایجاد اشتغال مولد عمل کند و نقش سازنده‌ای همچون یک بازوی قوی اقتصادی- اجتماعی در خدمت دولت و جامعه داشته باشد (حسینی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۵). روستاها با توجه ظرفیت‌های اقتصادی که از جنبه کشاورزی برخوردار هستند و مردم به‌طور خودجوش، از گذشته‌های دور در تعامل و همیاری با یکدیگر بوده‌اند. لذا تشکلهای مبتنی بر تعاونی‌ها، در محیط‌های روستایی می‌تواند به افزایش زمینه فعالیت‌های مشارکتی و همچنین فعالیت‌های جمعی منجر گردد. روستاهای مرزی به دلیل انزوای جغرافیایی و دورافتادگی از مراکز قدرت، از نظر اقتصادی عمدتاً ضعیف‌تر می‌باشند. لذا توسعه تعاونی‌ها می‌تواند به‌عنوان یکی از راهکارهای مشارکتی عمومی برای توسعه روستاها باشد. از جمله تشکلهایی که نقش به‌سزایی در بهبود فعالیت این مناطق بازی می‌نماید، تشکیل تعاونی‌های مرزنشینان می‌باشد (محمدی و فخرفاطمی، ۱۳۸۴: ۵۷). از جمله اهداف اصلی تشکیل این تعاونی‌ها عبارت‌اند از امکان استفاده بهتر از مبادلات مرزی برای مرزنشینان و توزیع صحیح کالا، سوق دادن مرزنشینان از قاچاق به سمت یک فعالیت سالم و مثبت، شکستن بازار سیاه مواد غذایی و کالای ضروری در این مناطق، کم کردن مشکلات دولت در زمینه رساندن مواد غذایی و لوازم مختلف زندگی به مرزنشینان، جلوگیری از مهاجرت، بهبود وضع مردم منطقه از طریق تأمین درآمد برای آنان است (هوشمند و حسن نژاد، ۱۳۸۹: ۲۸۸). با بررسی اجمالی مناطق مرزی به‌ویژه نواحی توسعه‌نیافته مرزی در مقایسه با مناطق مرکزی کشور می‌توان به این نتیجه رسید که ویژگی اصلی این مناطق، انزوای جغرافیایی مناطق مرزی، دوری از قطب‌های صنعتی- اقتصادی، توسعه‌نیافتگی در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی است. اما این مناطق به دلیل تماس با محیط‌های بیرونی و خارج از مرزها، از ویژگی‌های خاصی برخوردار هستند (عندلیب، ۱۳۸۰: ۳۷). بنابراین مناطق مرزی با فرصت‌ها و تهدیدهای متعددی مواجه می‌باشند. به‌طور نمونه وجود مبادلات و پیوندهای فضایی دو سوی مرز، آسیب‌پذیری و تهدیدات مختلف در این مناطق اهمیت ویژه‌ای در فرایند برنامه‌ریزی و توسعه آمایش سرزمین مناطق مرزی دارد که در صورت غفلت از آن‌ها، سبب ایجاد چالش‌های عمده‌ای از جمله عدم ثبات جمعیتی مناطق مرزنشین

خواهد شد. با توجه به این مسائل، امروزه برنامه ریزان و سیاست‌گذاران و مدیران در مناطق مرزی از بازارچه‌های مرزی به‌عنوان یکی از شناخته‌شده‌ترین روش‌های توسعه اقتصادی نواحی مرزنشین استفاده کنند (شایان، ۱۳۸۳: ۷۳). زیرا، توسعه بازارچه‌های مرزی می‌تواند تحولی بنیادی در تولید، ایجاد اشتغال، تثبیت جمعیت مرزنشین، افزایش درآمد و نهایتاً توسعه‌ای پایدار ایجاد نماید و جمعیت دو سوی مرزی را به سمت همکاری‌های متقابل منطقه‌ای هدایت کند (قادری و همکاران، ۱۳۸۹: ۱).

لذا در دهه‌های اخیر در تحقیقات توسعه‌ای و آمایشی به مناطق مرزی و تأثیرات مرزی توجه بسیاری صورت گرفته است. این علاقه‌مندی به توسعه مناطق مرزی از طریق توسعه بازارچه‌های مرزی و در سایه آن تعاونی‌های مرزنشینان، در راستای همگرایی کشورها و همچنین ایجاد تعادل توسعه‌ای بین مناطق مرزی با مناطق مرکزی کشورها می‌باشد (آذری و همکاران، ۱۳۸۸: ۹۲). زیرا بازارچه‌های مرزی در سطح قابل توجهی از طریق مبادلات مرزی می‌تواند نیازهای توسعه‌ای مردم محلی را تأمین کند (هوشمند و حسن نژاد، ۱۳۸۹: ۲۹۱). این گونه مبادلات علی‌رغم غیررسمی و محلی بودن آن دارای نقش پراهمیتی در مبادلات میان کشورهای همسایه بوده و باعث بهبود زندگی ساکنان نقاط مرزی می‌شود. از این رو برنامه‌ای کردن چنین مبادلات و جریان‌های در نوع خود به توسعه همکاری‌های متقابل اقتصادی، گسترش بازارهای مرزی محلی، ایجاد صلح و ثبات در مناطق مرزنشین و بالاخره بهبود امنیت در این مناطق و بهبود زیرساخت‌ها و خدمات موردنیاز منطقه را به همراه می‌آورد (مراتب، ۱۳۸۴: ۲). در مجموع، تحول و توسعه اقتصاد مرزی می‌تواند نقشی اساسی در ترقی و پیشرفت توسعه اقتصادی نواحی مرزی، بهبود استانداردهای زندگی مردم، کاهش فقر، توزیع مناسب درآمد، ایجاد روابط دوستی و آشنایی بیشتر، تسریع همکاری‌های بیشتر بین نواحی مرزی داشته باشند (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۷: ۸۳). بنابراین مسئله تعاونی‌های مرزی از اهمیت زیادی در اقتصاد روستایی برخوردار است از این رو تاکنون در این زمینه تحقیقات انجام شده است که از جمله آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

زارع و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای تحت عنوان نقش بازارچه‌های مرزی در احساس امنیت روانی مرزنشینان استان کردستان مطالعه موردی: بازارچه‌های مرزی شهرستان بانه به این نتیجه دست‌یافته‌اند که بازارچه‌های مرزی بر امنیت روانی مرزنشینان تأثیر دوسویه دارد. به این معنی که هر چند منفعت حاصل بیشتر شامل دلالتان و سوداگران شهری بوده است؛ با این وجود تاکنون روستاهای محدودی (نور و کیله عباس آباد) از این بازارچه‌ها به‌طور مستقیم سود برده‌اند. مردم روستاهای استفاده‌کننده از مزایای این بازارچه‌ها، فعالیت آن‌ها را مفید ارزیابی می‌کنند؛ ولی چون اشتغال آن برای تمام مرزنشینان نبوده و فقط شامل روستاهای نزدیک شده است، با نارضایتی‌هایی هم روبرو بوده و به لحاظ روانی ناامنی‌هایی برای ساکنان منطقه به همراه داشته است. بنابراین ضروری است تا علاوه بر روستاهای نزدیک به بازارچه‌های مرزی، سایر مردم مرزنشین ساکن در روستاهای دیگر نیز از مزایای بازارچه‌ها سود ببرند تا احساس امنیت روانی بیشتری را برای منطقه به همراه داشته باشد. نکویی و همکاران (۱۳۸۸) در مطالعه‌ای به این نتایج دست‌یافته‌اند که عوامل مؤثر در تمایز تعاونی‌های موفق از ناموفق عبارت‌اند از: میزان ارتباط شرکت‌ها با سازمان‌های دولتی و غیردولتی با ضریب ۰/۲۴/۶، عملکرد سازمان تعاون روستایی در ابعاد کنترل، نظارت و آموزش با ضریب ۴/۳۴۰/۳ سرمایه مدیران با ضریب ۳/۲۸۷/۳ و سرمایه اعضای تعاونی‌ها با ضریب ۱/۵۳۱/۰. آذری و همکاران (۱۳۸۸) در پژوهشی به این نتیجه دست‌یافته‌اند که عملکرد و تأثیرگذاری اقتصادی تعاونی‌ها بر اقتصاد خانوار چندان موفقیت‌آمیز نبوده و در مجموع، در مقایسه با سایر موارد و کارکردها، با رضایتمندی کمتر اعضای تعاونی‌ها همراه شده است. قادری هاجت و همکاران (۱۳۸۹) در تحقیقی به این نتیجه دست یافتند که بازارچه‌های موردنظر تا حدود زیادی توانسته‌اند در توسعه نواحی پیرامون خود تأثیر مثبت بگذارند که این امر بستر لازم را برای افزایش امنیت در ابعاد مختلف فراهم آورده است. لازم به ذکر است که بازارچه‌ها در بعضی

از شاخصه‌ها مانند بهبود وضعیت تحصیلی و ارتقا سطح علمی ساکنان مناطق دارای کارکرد منفی بوده است که نکته‌ای قابل تأمل بوده و ما را متوجه این نکته می‌سازد که توسعه مقوله‌ای فراتر از پیشرفت می‌باشد. هوشمند و حسن نژاد (۱۳۸۹) در مطالعه‌ای به این نتیجه دست یافته‌اند که میزان رضایتمندی اعضای شرکت‌های تعاونی مرزنشینان در زمینه اقتصادی در مقایسه با سایر ابعاد عملکردی آن‌ها در سطح پایین‌تری قرار دارد. درحالی که بیشترین میزان رضایتمندی مربوط به عملکرد مدیریتی این شرکت‌ها می‌باشد. نتایج پژوهش حسینی و همکاران (۱۳۹۰) نشان داد که مدل‌سازمانی تعاونی سنتی در تأمین مالی تعاونی‌ها در ایران مؤثر نیست و سایر مدل‌های سازمانی تعاونی مانند سرمایه‌گذاری نسبی، عضو - سرمایه‌گذار، نسل جدید، تعاونی با واحدهای مستقل دارای سرمایه در حال افزایش، سهامی - سرمایه‌گذار و تبدیل‌شدن به شرکت سرمایه‌محور، در تأمین مالی تعاونی‌ها در ایران مؤثر هستند. احمدی پور و الیاسی (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای به این نتیجه دست یافتند که در منطقه باشماق مریوان امنیت و توسعه اقتصادی با همدیگر رابطه مستقیمی دارند و توسعه بازارچه مرزی در این منطقه موجب امنیت تأثیرگذار شده است. نتایج تحقیق محمدی یگانه و همکاران (۱۳۹۱) نشان می‌دهد، بین ایجاد بازارچه و اثرات اقتصادی آن از جمله افزایش اشتغال، کاهش فقر، افزایش درآمد و کاهش تمایل مهاجرت ساکنان مناطق مرزی به جاهای دیگر رابطه معناداری وجود دارد. سزارنیتزی و همکاران (۲۰۰۵) در مطالعه‌ای به این نتیجه رسیده است که مناطق جغرافیایی دارای دارایی‌های باارزش مختلف می‌باشند که روستاهای مرزی نیز از این مسئله مستثنی نیستند. دارایی‌های با ارزش برای مناطق حاشیه‌ای مانند مرزها می‌تواند به‌عنوان مزیت رقابتی بشمار آمده و در توسعه اقتصادی و اجتماعی آن‌ها تأثیرگذار باشد (Czarnitzk, 2005). لیو^۱ (۲۰۱۳) در مطالعه‌ای به این نتیجه رسید که روابط مرزی برای مردمان محلی و مرزنشینان از جنبه یادگیری و افزایش اعتماد به حکومت محلی تأثیرگذار می‌باشد (liu, 2013). اینمک و ماتیسسنز^۲ (۲۰۱۳) در تحقیقشان به موضوع تعاونی‌ها اشاره کرده‌اند و به این نتیجه دست یافته‌اند که: تعاونی‌ها به‌ویژه در مناطق مرزی نقش تعیین‌کننده‌ای در تأمین مایحتاج زندگی عمومی افراد دارد (inemek & mattyssens, 2013) تسفای^۳ و تادل (۲۰۱۳) در مطالعه‌ای به این نتیجه دست یافته‌اند که: اعضای زنان عضو تعاونی‌ها، توانسته‌اند درآمد، منابع دام، سطح تصمیم‌گیری مستقل و قدرت هزینه‌های خود را پس از پیوستن به تعاونی‌های بهبود بخشند. (Tsfay & Tadele, 2013). در مطالعه‌ای ناوارو گارسیا^۴ و همکاران (۲۰۱۴) به این نتیجه رسیده است که در محیط‌های آشوب‌زده و دچار بحران مانند مرزها، یکی از برنامه‌ها تقویت صادر کردن محصولات و تولیدات داخلی از طریق مردم محلی می‌باشد که راهکاری برای ایجاد رقابت می‌باشد (Navarro-García, 2014). نتایج تحقیق چاموسکا^۵ (۲۰۲۴) نشان داده که همکاری سرزمینی فرامرزی بین اسپانیا و پرتغال نقش مهمی در تقویت توسعه منطقه‌ای و پرداختن به چالش‌های مشترک داشته است. درحالی که تلاش‌های هماهنگ نتایج مثبتی را در زمینه رشد اقتصادی و اشتغال برای مرزنشینان را نشان داده است (chamusca, 2024). نووتنی^۶ (۲۰۲۵) در مطالعه‌ای به این نتایج دست یافته‌اند که ضرورت حرفه‌ای‌سازی مؤسسات گردشگری و بهبود تلاش‌های جمع‌آوری سرمایه را می‌توان در نقاط مرزی داشت و از این طریق به توسعه مناطق مرزی کمک کرد (novotnoy, 2025). درمجموع بررسی پیشینه تحقیق نشان داد که مرز و مرزنشینان و معیشت آن‌ها دارای اهمیت فراوانی می‌باشد. لذا توجه به توسعه همه‌جانبه آن‌ها ضروری می‌باشد. بااین‌وجود کمتر به نقش تعاونی‌ها در توسعه اقتصادی و اجتماعی مرزنشینان روستایی پرداخته شده است.

1. Liu

2. Inemek & Mattysens

3. Tsfay & Tadele

4. Navarro-García

5. Chamusca

6. Novotnoy

با توجه به قرارگیری بخش باجگیران، شهرستان قوچان در منطقه مرزی، باید به فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی حاصل از بازارچه‌ها و تعاونی‌های مرزنشینان در این مناطق توجه گردد تا در صورت نیاز بازننگری‌های لازم برای افزایش اثرگذاری و کارآمدی صورت پذیرد. زیرا روستاهای مرزی بخش باجگیران شهرستان قوچان عمدتاً با استفاده از مبادلات مرزی در بخش اقتصادی و اجتماعی مراودات زیادی دارند اما این فعالیت‌ها ممکن است به توسعه درون‌زای این منطقه کمک شایانی نکرده باشد و اثرات مطلوب بر جای نگذاشته باشد. باوجوداینکه این بخش از روستاهای ایران که در نقطه مرزی واقع است، اصولاً به دلیل دور بودن از مرکزیت استان دچار محرومیت است و این محرومیت عمدتاً منجر به تضعیف بخش‌های اقتصادی و اجتماعی شده است. لذا، با توجه به تأکید سیاست‌گذاران اقتصادی کشور بر لزوم استفاده بیشتر از ظرفیت‌های بخش تعاونی و از طرفی لزوم توسعه متوازن مناطق مختلف کشور، اهمیت و نقش تأثیرگذار تعاونی‌های مرزنشین در توسعه اقتصادی و اجتماعی به‌خوبی احساس می‌گردد. بر این اساس، با هدف بررسی تأثیر تعاونی‌های مرزنشینان روستاهای منطقه مورد مطالعه بر توسعه اقتصادی و اجتماعی روستایان طراحی و سازمان‌دهی شد. لذا پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به این سؤال کلیدی می‌باشد که تشکیل و فعالیت تعاونی‌های مرزنشینان تا چه میزان توانسته بر توسعه اقتصادی و اجتماعی روستایان دهستان دولتخانه تأثیرگذار باشد؟

مبانی نظری

مرزهای بین‌المللی، عامل تشخیص و جدایی یک واحد متشکل سیاسی- فضایی می‌باشند که مستقل از دیگر واحدهای مجاور خود هستند. کارکرد اصلی مرزها در تعاملات بین کشورهای پیرامون آن آشکار می‌شود و در بستر زمان تحول پیدا می‌کند. عبور خط مرزی از مسیری که فاقد مرزهای ساختاری طبیعی و انسانی می‌باشد، کارکرد کنترلی و امنیتی آن را به چالش کشیده می‌کشد (حافظ نیا، ۱۳۸۳: ۶۹). لذا مرزها به‌عنوان یک امر قراردادی مابین کشورها، دارای کارکردهای بسیار متنوعی می‌باشند:

۱- **کارکرد اجتماعی و اقتصادی مرزها:** مرزها به دلیل قرارگیری در بین دو کشور مختلف، عمدتاً محلی برای تبادلات اجتماعی و اقتصادی می‌باشد. مرزها می‌توانند با فراهم ساختن زمینه‌های عبور کالاها و تولیدات، بر توسعه اقتصادی مرزنشینان تأثیرگذار باشند. ایجاد بازارچه‌های مرزی و یا تشکیل تعاونی‌های مرزی در راستای توسعه اقتصادی و اجتماعی مرزها انجام می‌گیرد (فال سلیمان و همکاران ۱۳۹۳: ۲۵۱).

۲- **کارکرد دفاعی- امنیتی مرز:** دفاع از قدیمی‌ترین کارکردهای مرزها و سرحدات است. مرزهای بین‌المللی نقش و کارکرد دفاعی دارند و تلاش می‌شود تا از طریق کنترل مرزها، از ورود نیروها و عناصر متجاوز به عرصه‌های سرزمینی یک کشور جلوگیری کرده و یکپارچگی آن حفظ شود (محمّدپور و همکاران، ۱۳۸۴: ۱۵۱).

۳- **کارکرد سیاسی:** مرزها محل تعاملات و مراودات بین کشورها بشمار می‌آید. به عبارتی روابط بین همسایگان بر اساس مرزهای آن‌ها تعریف می‌گردد. همچنین سیاست‌های متقابل نیز بر مرزها تأثیرگذار می‌باشند. به‌عنوان نمونه سیاست‌های تقابلی سبب ناامنی در مرزها شده و کارکرد دفاعی را تقویت می‌کند. اهمیت مناطق مرزی باعث شده تا در دهه‌های اخیر در تحقیقات اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی به مناطق مرزی و تأثیرات مرزی توجه شود. همچنین همگرایی سیاسی، موجب ایجاد سازگاری و همسانی اقتصادی بین کشورها گردند (محمّدپور و همکاران، ۱۳۸۴: ۱۵۲).

۴- **کارکرد ارتباطی- تجاری مرز:** کارکرد ارتباطی مرز به این معناست که برخلاف کارکرد بازدارندگی که به مرز به‌عنوان یک مانع نگریسته می‌شود. در کارکرد ارتباطی مرز به‌عنوان یک پل ارتباطی عمل می‌کند که تسهیل‌کننده ارتباطات تجاری، فرهنگی، توریستی و... بین مردم دو کشور به‌ویژه مرزنشینان می‌باشد. بر این اساس برخلاف کارکرد بازدارندگی

مرز که به دنبال تقویت قدرت نفوذناپذیری مرز می‌باشد و نگاه غالب به آن نگاه امنیتی- سیاسی است، در کارکرد ارتباطی نگرش غالب نگاه اقتصادی- تجاری است (زرقانی، ۱۳۸۷: ۱۱۹).

اما باید توجه داشت که عدم توجه به مناطق مرزی و مرزنشینان در فرآیند توسعه ملی، سبب افزایش چالش‌های مناطق مرزی می‌گردد. لذا شواهد نشان می‌دهد، کاهش تسهیلات و حمایت‌ها از ساکنان مناطق مرزی، اثرات منفی گسترده‌ای دارد. از جمله، مهاجرت، تخلیه مناطق مرزی و رواج قاچاق کالا، بر این اساس، با رشد تهدیدها علیه کشور و تحولات مرزی، بر این اساس، با رشد تهدیدها علیه کشور و تحولات مرزی، بعد از پیروزی انقلاب اسلامی توجه به ساکنان مناطق مرزی نیز افزایش یافت و مزایایی خاص برای مرزنشینان در نظر گرفته شد که عمده‌ترین آن‌ها، تجارب خارجی و مبادلات مرزی بود (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۲۵). طبق مقررات کشور، هر یک از ساکنان نقاط مرزی به نسبت درجه محرومیت تعیین شده، می‌تواند کالا از نوعی که در آئین‌نامه اجرای قانون صادرات و واردات مشخص می‌شود، برای یک‌بار در سال وارد کند. تبادلات تجاری مرزنشینان با کشورهای همسایه، سال‌ها است که در شهرهای مرزی ایران رواج داشته و خود به‌نوعی تجارت در این مناطق تبدیل شده که معیشت عده‌ای از ساکنان نقاط صفر مرزی را تأمین می‌کند. بر این اساس ایجاد بازارچه‌های مرزی که اصولاً خاص کشورهای جهان سوم است نیز در جهت قانونی کردن تبادلات مرزنشینان شکل گرفت. ایجاد بازارچه‌های مرزی اصولاً با اهدافی نظیر ایجاد اشتغال و تأمین معیشت ساکنان این مناطق، کنترل قاچاق کالا و افزایش امنیت مرزها شکل می‌گیرند، اما نمی‌توان اذعان کرد که این اهداف تاکنون به‌صورت واقعی تحقق یافته و اداره این بازارچه‌ها منجر به رونق اقتصادی مناطق شهری و روستایی محدوده‌های مرزی شده است (محمدی صالح و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۲۳). اما نکته مهم آنکه متأسفانه این بازارچه‌ها عملاً به نقاط استراتژیک وارداتی تبدیل شده و در واقع دولت با ارائه مجوز برای ایجاد بازارچه‌های مذکور، زمینه افزایش واردات به کشور را تسهیل و تأیید می‌کند. هر چند که دولت‌مردان از مراکز یاد شده به‌عنوان مراکز رسمی تجارت و تبادلات دوسویه مرزی یاد می‌کنند و نسبت به سهم تجاری ایران از این بازارچه‌ها ارزیابی مثبتی دارند اما نمی‌توان منکر آن شد صادرات از طریق این بازارچه در برابر سیل عظیم ورود کالا از مراکز مذکور، رقم بسیار ناچیزی است که کفه تبادلات تجارت مرزی را برای ایران منفی کرده است (شمسی و همکاران، ۱۳۹۲: ۸).

در کشور ما روستاهای مرزی با مشکلاتی از قبیل ضعف خدمات‌رسانی در زمینه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی از یک‌سو و تبلیغات امواج بیگانه به‌منظور بزرگنمایی مشکلات اقوام ساکن در نواحی مرزی از طرف دیگر و عدم توجه به قابلیت‌ها و توان‌های این مناطق، مواجه هستند، که این مشکلات لزوم توجه به روستاهای مناطق مرزی را آشکار می‌سازد. سکونت‌گاه‌های روستایی حاشیه مرز از جمله مناطق مهم و استراتژیک برای کاهش مشکلات مرزها به شمار می‌آید که اگر به شیوه علمی و منطقی ساماندهی شوند، می‌توانند تا حد بسیار زیادی در کنترل مناطق مرزی مؤثر بوده و مشکلات این مناطق را به حداقل برسانند (فال سلیمان و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۵۳). شناخت پتانسیل‌ها و نقاط ضعف نواحی هم‌جوار با مرز می‌تواند بهترین رویکرد در راستای توسعه فضایی مناطق روستایی مرزی به شمار آید. توسعه‌ای که ناشی از وجود مرز و قابلیت‌های است. چنانچه این توسعه متناسب با شرایط جغرافیایی، فرهنگی و اقتصادی باشد، شکوفایی اقتصادی را به دنبال دارد و نمود کالبدی این شکوفایی بر رخساره نواحی مرزی جلوه‌گر خواهد بود و از حالت بی‌برنامگی و انفکاک فعالیت‌های روستائیان از برنامه‌های دولتی ممانعت خواهد کرد و توسعه گام‌به‌گام و در راستای رویکرد توسعه از پایین به بالا، قوانین جاری کشور و اسناد توسعه‌ای ظهور خواهد کرد (موسوی، ۱۳۹۰: ۶۰). یکی از شیوه‌ها و راهکارهای توسعه مناطق مرزی و بهبود معیشت مرزنشینان، راه‌اندازی و توسعه تعاونی‌های مرزنشینان در روستاها می‌باشد. از طریق توسعه تعاونی‌های مرزی می‌توان به اقتصاد خرده مقیاس مناطق مرزی نظم بخشید و زمینه

همکاری ساکنان محلی در توسعه اقتصادی را نیز فراهم ساخت. زیرا توسعه پایدار مرزی نیاز به یک دولت خوب برای اداره نیازمندی‌های مرزنشینان با مشارکت آن‌ها است. این مسئله می‌تواند از طریق حمایت دولت از فعالیت بخش خصوصی و تعاونی‌ها در مناطق مرزی امکان‌پذیر باشد (احمدی پور و الیاسی، ۱۳۹۱: ۷۴). تعاونی‌های روستایی به سه دسته تقسیم می‌شوند:

۱. اتحادیه‌های شرکت‌های تعاونی روستایی و زنان روستایی
 ۲. اتحادیه‌های شرکت‌های تعاونی کشاورزی و شرکت‌های تعاونی مرغداران، دامداران، باغداران و ...
 ۳. تعاونی‌های تولید روستایی و شرکت سهامی زراعی (مالکی، ۱۳۹۲: ۱۶).
- در ایران، قبل از انقلاب اسلامی، با آغاز برنامه اصلاحات ارضی و کنار رفتن مالکین، دولت برای پر کردن خلاء ایجادشده در سطح روستاها به تشکیل شرکت‌های تعاونی روستایی در هر شهرستان، جهت تأمین نیازهای خویش اقدام به تشکیل اتحادیه تعاونی نمودند و این اتحادیه‌ها در اتحادیه وسیع‌تری به نام اتحادیه مرکزی تعاون روستایی عضو شدند. اتحادیه‌های مذکور قبل از انقلاب تنها تأمین چند کالای موردنیاز روستاییان را بر عهده داشتند؛ اما بعد از انقلاب در تأمین نیازهای روستائیان را تهیه و در اختیار شرکت‌های تعاونی قرار دهند (محمدی صالح و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۲۳). لذا به نظر می‌رسد کارکرد شرکت‌های تعاونی در جامعه روستایی در رابطه با امر توسعه روستایی شکل می‌گیرد. توسعه روستایی نیز پدیده‌ای چندوجهی و درعین‌حال پیچیده است که شرکت‌های تعاونی قادرند به‌عنوان ابزاری کارآمد، کمک‌های ذی‌قیمتی به پیشبرد امر توسعه در بخش کشاورزی و روستایی ارائه دهند (Schwettmann, 2014: 8). در این راستا به نقل از «سودارسکی» سه عملکرد مهم تعاونی‌ها در مقام ساز و کار نوسازی روستایی را به شرح ذیل بیان نموده‌اند (مالکی، ۱۳۹۲: ۱۳):

- ۱) کمک به ایجاد ابعاد مناسب برای فعالیت‌های اقتصادی (واحد‌های تولیدی یا غیردولتی).
- ۲) ایجاد ارتباط بین نواحی و گروه‌های منزوی و جدا افتاده از سیاست‌ها و برنامه‌های دولت و در حقیقت کمک به ادغام اقتصادی_ اجتماعی و فرهنگی مناطق مختلف کشور و تأمین یک جامعه یکپارچه و به‌هم‌پیوسته است.
- ۳) افزایش سطح آگاهی و دانش اعضا و کل جامعه از طریق مشارکت در فعالیت‌های تعاونی می‌باشد. بنابراین شرکت‌های تعاونی روستایی با تضمین حضور و توسعه مشارکت روستاییان و عدم تمرکز در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری‌ها، نقش ارزنده‌ای در تحقق اصل ۴۴ قانون اساسی و در نهایت توسعه یکپارچه روستایی دارند.

نظریه‌های تبیین‌کننده تأثیرات اجتماعی- اقتصادی تعاونی‌ها

به‌طور کلی و بر اساس ادبیات نظری، سه نظریه می‌توانند به‌عنوان چارچوب‌های نظری مناسبی برای تحلیل تأثیر تعاونی‌های مرزی بر توسعه اجتماعی- اقتصادی روستاییان مرزنشین استفاده شوند:

نظریه توانمندسازی^۱

نظریه توانمندسازی برافزایش ظرفیت و قابلیت‌های افراد و جوامع برای کنترل زندگی خود تأکید دارد (Zimmerman, 2000). این نظریه بر این باور است که گروه‌های محروم، از جمله روستاییان مرزنشین، نیاز به ابزارهایی برای کسب قدرت اقتصادی و اجتماعی دارند تا بتوانند نقش فعال‌تری در توسعه ایفا کنند (Rappaport,)

(1987). بر این اساس تعاونی‌های مرزی می‌توانند با ارائه آموزش‌های مهارتی، دسترسی به منابع مالی و ایجاد فرصت‌های اقتصادی، به توانمندسازی روستاییان مرزنشین کمک کنند. همچنین این تعاونی‌ها می‌توانند ساختارهای دموکراتیک را تقویت کرده و باعث افزایش مشارکت جوامع محلی در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی و اجتماعی شوند. با افزایش قدرت مذاکره و چانه‌زنی روستاییان در بازارهای داخلی و بین‌المللی، سطح معیشت آن‌ها بهبود می‌یابد.

نظریه شبکه‌های تجاری و زنجیره ارزش^۱

این نظریه به بررسی ساختارها و فرآیندهای ایجاد ارزش در زنجیره تأمین و تجارت می‌پردازد (Gereffi et al., 2005). زنجیره ارزش شامل مجموعه‌ای از فعالیت‌های مرتبط با تولید، پردازش، توزیع و فروش یک محصول یا خدمت است (Porter, 1985). لذا تعاونی‌های مرزی می‌توانند به‌عنوان واسطه‌هایی برای متصل کردن روستاییان به بازارهای منطقه‌ای و بین‌المللی عمل کنند. این تعاونی‌ها می‌توانند با بهبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل و لجستیک، هزینه‌های تولید و توزیع را کاهش داده و بهره‌وری را افزایش دهند. همچنین نقش تعاونی‌ها در مدیریت زنجیره تأمین می‌تواند به کاهش واسطه‌ها و افزایش سودآوری برای روستاییان منجر شود.

نظریه مرز و توسعه منطقه‌ای^۲

این نظریه بیان می‌کند که مناطق مرزی به دلیل موقعیت جغرافیایی خود، دارای فرصت‌های توسعه‌ای منحصربه‌فردی هستند (Martínez, 1994). مناطق مرزی می‌توانند از طریق تجارت بین‌المللی، همکاری‌های بین‌مرزی و ایجاد نهادهای اقتصادی مشترک، به توسعه اقتصادی و اجتماعی دست یابند (Sohn, 2014). تعاونی‌های مرزی می‌توانند به‌عنوان پل ارتباطی میان تولیدکنندگان داخلی و بازارهای خارجی عمل کرده و از این طریق، تبادلات اقتصادی را تقویت نمایند. این تعاونی‌ها با ایجاد شبکه‌های همکاری میان مرزنشینان دو کشور، به بهبود روابط اقتصادی، اجتماعی و حتی فرهنگی کمک می‌کنند. لذا با استفاده از مزیت‌های قانونی مانند مناطق آزاد تجاری، تعاونی‌های مرزی می‌توانند زمینه‌ای برای توسعه پایدار و کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای فراهم کنند.

اثرات اقتصادی - اجتماعی تعاونی مرزنشینان

تعاونی‌های مرزنشین نقش تأثیرگذاری در رونق اقتصادی، ایجاد اشتغال و تثبیت جمعیت در مرزها دارند و با توجه به اهمیت این تعاونی‌ها شایسته است برای سرمایه‌گذاری در مناطق مرزی مشوق‌های لازم ایجاد شود (فال سلیمان و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۲۶). تأسیس بازارچه‌های مرزی و تعاونی‌های مرزنشینان ایجاد فرصتی برای بالا بردن سطح رفاه عمومی مردم در مناطق مرزی است، دولت تدبیر و امید و شخص نماینده عالی دولت در استان در توانمندسازی اقشار مرزنشین گام‌های مؤثری در دو سال اخیر برداشته‌اند. در حال حاضر بیش از ۱۰۰ شرکت تعاونی مرزنشین در این استان فعالیت دارند که با توجه به برخورداری از یک هزار و ۳۰۰ کیلومتر مرز خاکی با کشورهای افغانستان و پاکستان لذا باید از این پتانسیل به نحو مطلوب بهره‌برداری کرد. همین‌طور بازارچه‌های مرزی و شرکت‌های تعاونی توانسته بودند در شاخص‌های اقتصادی از جمله میزان درآمد، اشتغال، نیازهای اولیه خانوار و سرمایه‌گذاری در روستا اثر مثبتی بر مناطق پیرامون خود برجای بگذارند و باعث ایجاد اشتغال مستقیم و غیرمستقیم مرزنشینان شد، که سهم اشتغال غیرمستقیم به مراتب بیشتر بود (محمدی صالح و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۲۷). با این حال بازارچه‌ها نتوانستند از میزان مهاجرت بکاهند و

1. Trade Networks & Value Chain Theory
2. Border and Regional Development Theory

مایحتاج ساکنان مرزنشین را تأمین کنند، ولی تا حدودی توانستند در متغیرهای رفاهی و حذف قاچاق بهبود نسبی ایجاد کنند (ابراهیمی مستکانی و احمدوند، ۱۳۹۴: ۳۷۳).

علاوه بر این، امروز، همکاری نقش اجتماعی مهمی در سازمان روابط اقتصادی دارد. درحالی که اهداف اصل همکاری تضمین توسعه متوازن از اقتصاد بازار، در دنیای جهانی جدید ما این، سازمان‌های ملی دموکراتیک کنترل اطمینان حاصل شود (Skurnik, 2001: 103). کارکردهای اجتماعی و نیز تأثیرگذاری شرکت‌های تعاونی مرزنشینان در ابعاد اجتماعی بسیار گسترده بوده و در اغلب مواقع با ابعاد اقتصادی نیز در ارتباط می‌باشد (موسوی، ۱۳۹۲: ۵۹). از جمله اثرات اجتماعی که تعاونی‌های مرزی می‌تواند برای مرزنشینان داشته باشند شامل موارد زیر می‌شود:

- **مسائل جمعیتی:** تجربه فعالیت‌های مرزی در زمینه مبادلات کالا و ارائه تسهیلات ویژه به مرزنشینان در طول سالیان متمادی نشان می‌دهد که همواره بین میزان ارائه تسهیلات ویژه به ساکنان این مناطق با ماندگاری جمعیت آن‌ها رابطه‌ای مستقیم برقرار بوده است. لذا گسترش و توسعه تعاونی‌های مرزی می‌تواند در جذب و نگهداشت مرزنشینان به‌عنوان مرزبانان محلی تأثیرگذار باشد.

- **مسائل قاچاق:** در صورت نبود ساختارهای قانونی و حقوقی مشخص نظیر شرکت‌های تعاونی مرزنشینان، مبادلات مرزنشینان به‌گونه‌ای پراکنده و نابسامان صورت می‌گیرد و لاجرم، به پیدایش پدیده قاچاق نیز می‌انجامد. اما با فعالیت افراد مرزنشین در ساختار شرکت‌های تعاونی مرزنشینان و رسمیت مبادلات آن‌ها، امکان ظهور مبادلات قاچاق به حداقل می‌رسد.

- **قانون‌گریزی، جرائم و ناهنجاری:** از آنجاکه مناطق مرزی، چه از نظر نظامی و چه به لحاظ سیاسی و اقتصادی، از آسیب‌پذیرترین نقاط هر کشور به شمار می‌روند، همواره مرزنشینان در معرض بسیاری از آسیب‌های اجتماعی قرار دارند و این‌گونه مخاطرات شدید با ساختار زندگی مرزنشینان عجین شده است. تشکل یافتن جوامع مرزی در قالب شرکت‌های تعاونی مرزنشینان از این ناهنجاری‌ها تا حد بسیار بالایی جلوگیری می‌کند.

- **سرمایه اجتماعی:** ضرایب امنیت و سرمایه اجتماعی در مناطق مرزی، با توجه به شرایط خاص محیطی و اجتماعی حاکم بر آن‌ها، عموماً پایین‌تر از سایر نقاط کشور است. با مشارکت مرزنشینان در قالب شرکت‌های تعاونی مرزنشینان و ایجاد ساختار رسمی برای فعالیت هدفمند آن‌ها همراه با ارائه برخی از تسهیلات ویژه، می‌توان احساس سهیم بودن این افراد را در ساختار رسمی اقتصاد کشور تقویت کرد؛ و با انگیزش مشارکت دسته‌جمعی برای اهداف مشترک، می‌توان سرمایه اجتماعی در مناطق مرزی را گسترش داد و زمینه‌ساز اعتماد بالاتر افراد به یکدیگر شد.

- **انسجام اجتماعی:** با ایجاد منافع مشترک در اثر شکل‌گیری تعاونی‌های مرزنشینان در سطوحی دیگر، می‌توان به گسترش انسجام اجتماعی در کشور و نیز جلوگیری از واگرایی از سرزمین اصلی در مناطق مرزی پرداخت. تعاونی‌های مرزنشینان، با متشکل کردن مرزنشینان و دادن هویت قانونی رسمی به فعالیت آن‌ها و نیز با گرفتن تسهیلات قابل توجه از دولت، امکان ارتقای مناسب همکاری و اعتماد متقابل مرزنشینان و دولت را فراهم می‌کنند (آذری و همکاران، ۱۳۸۸: ۹۸).

بر این اساس مطالعه و بررسی اثرات تعاونی‌های مرزی به‌عنوان یک مطالعه با ماهیت آسیب شناسانه، می‌تواند در توسعه فعالیت تعاونی‌های مرزی و حمایت‌های دولتی از آن‌ها تأثیرگذار باشد. زیرا هدف تعاونی‌ها کمک به توسعه محلی در ابعاد اقتصادی و اجتماعی برای مرزنشینان می‌باشد.

روش پژوهش

این مطالعه از نظر هدف کاربردی است و از نظر روش اجرا توصیفی-تحلیلی، است. تحقیق به لحاظ ماهیت از نوع کمی گرایان بشمار می‌آید. برای جمع‌آوری داده از روش کتابخانه‌ای و پیمایشی استفاده شده است. با استفاده از روش کتابخانه‌ای به مطالعه و بررسی منابع مرتبط در رابطه با موضوع پرداخته شد و از این طریق شاخص‌ها و گویه‌های مرتبط شناسایی گردید. متغیر مستقل در مطالعه شامل عملکرد تعاونی‌ها می‌باشد (جدول ۱) و متغیر وابسته نیز شامل توسعه اجتماعی و توسعه اقتصادی می‌شود که از طریق شاخص‌های مستخرج از ادبیات نظری مورد مطالعه قرار گرفتند (جدول ۲).

جدول ۱. شاخص‌ها و معیارهای اندازه‌گیری عملکرد تعاونی‌ها

شاخص‌ها	روش سنجش / معیار اندازه‌گیری
افزایش درآمد خانوارها	میانگین درآمد اعضای تعاونی (میلیون ریال)
ایجاد فرصت‌های شغلی	تعداد شغل‌های مستقیم و غیرمستقیم ایجادشده برای اعضا
تنوع درآمدی (کشاورزی/غیرکشاورزی)	درصد افراد با درآمد غیرکشاورزی از طریق تعاونی‌ها
کاهش انگیزه مهاجرت روستاییان	درصد کاهش مهاجرت از مناطق مرزی
افزایش بازگشت مهاجران	تعداد خانوارهای بازگشته به منطقه
افزایش مشارکت مردمی در تعاونی‌ها	درصد خانوارهای عضو تعاونی‌ها

منابع: مالکی، ۱۳۹۶؛ مالکی، ۱۳۹۲؛ هوشمند و حسن نژاد، ۱۳۸۹؛ نکویی نائینی و همکاران، ۱۳۸۸

جدول ۲. شاخص‌های سنجش اثرات اجتماعی و اقتصادی فعالیت تعاونی‌های مرزنشین

ابعاد	شاخص‌ها
عملکرد اقتصادی	ایجاد منابع درآمدی، بهبود ایجاد دادوستد و بازرگانی، ارتقای کیفیت کالاهای مورد مبادله، درآمد غیرکشاورزی، کاهش فقر، هدایت تولید کالاها با اهداف صادراتی، اشتغال‌زایی مستقیم و غیرمستقیم، برقراری امنیت اقتصادی جهت سرمایه‌گذاری، ایجاد تعاونی‌های روستایی و زنان روستایی، ایجاد شرکت‌های سهامی زراعی
عملکرد اجتماعی	تثبیت جمعیت در مناطق مرزی، ایجاد محدودیت در شکل‌گیری قاچاق، جلوگیری از مهاجرت جمعیت مرزنشین، برقراری امنیت و آرامش در منطقه، انگیزش روحیه همکاری و مشارکت محلی، ایجاد همبستگی ملی و انسجام اجتماعی، توسعه ارتباطات فرهنگی با کشورهای هم‌جوار، ایجاد رفاه در مناطق مرزی، تقویت سرمایه اجتماعی در مناطق مرزی، جلوگیری از قانون‌گریزی، جرائم و ناهنجاری‌ها

منابع: حسینی و همکاران، ۱۳۹۱؛ محمدی و فخرفاطمی، ۱۳۸۴؛ هوشمند و حسن نژاد، ۱۳۸۹؛ قادری و همکاران، ۱۳۸۹؛ افتخاری و همکاران، ۱۳۸۷؛ فال سلیمان و همکاران ۱۳۹۳؛ سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۶؛ chamusca, 2024; Navarro, 2014; liu, 2013

در بخش پیمایشی و میدانی مطالعه، ابتدا دهستان دولتخانه در بخش باجگیران به‌عنوان یک منطقه مرزی که دارای تعاونی مرزنشینان نیز می‌باشد، به‌عنوان منطقه مورد مطالعه انتخاب گردید. به‌صورت تمام شماری، تمام روستاهای این دهستان به‌عنوان روستاهای مورد مطالعه در نظر گرفته شد. لذا با توجه به موضوع نقش تعاونی در توسعه اجتماعی و اقتصادی روستاییان مرزنشین تأکید دارد، حجم نمونه در ۱۰ روستای مرزی با فاصله ۵۰ کیلومتری از مرز ترکمنستان تعیین شده است. در این پژوهش برای تعیین حجم نمونه، از فرمول کوکران با خطای ۰٫۱ درصد استفاده شد که بر اساس حجم جامعه آماری که ۱۰۳۱ خانوار می‌باشد، تعداد نمونه‌ها ۹۵ سرپرست خانوار به دست آمد. اما با مراجعه به منطقه و متناسب با شرایط موجود در روستاها، تنها تعداد ۷۷ نفر برای تکمیل پرسشنامه همکاری کردند. لازم به ذکر است که انتخاب نمونه‌ها به‌صورت تصادفی انجام گرفت (جدول ۳). در ادامه برای عملیاتی سازی مطالعه، جمع‌آوری داده‌ها از طریق پرسشنامه محقق ساخته بر اساس شاخص‌ها و گویه‌های استخراج شده از ادبیات نظری انجام شد. روایی شاخص‌ها از طریق ارسال لیست شاخص‌های مستخرج از ادبیات نظری به ۱۱ نفر از متخصصان جغرافیای سیاسی و برنامه‌ریزی

روستایی که در زمینه موضوع مرز و مرزنشینان صاحب نظر بودند، انجام شد. برای پایایی پرسشنامه نیز از پیش‌آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد. نتایج به‌دست‌آمده نشان داد که پرسشنامه با ضریب ۰,۷۸ دارای پایایی مناسب و مورد قبولی می‌باشد. در ادامه متناسب با موضوع پژوهش و همچنین داده‌های جمع شده، تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش آماری مانند همبستگی و رگرسیون و مدل تصمیم‌گیری کوپراس انجام پذیرفت که با کمک نرم‌افزارهایی مانند (SPSS, EXEL, GIS) صورت پذیرفت.

جدول ۳. تعداد پرسشنامه جامعه آماری

روستا	خانوار	نمونه‌ها
بردر	۱۶۱	۸
دربادام	۷۶	۷
شمخال	۵۴	۷
حمزه	۵۱	۷
کانلو		
قرجقه	۵۸	۷
جوزان	۱۸۶	۸
شیخ کانلو	۶۱	۷
امامقلی	۲۳۳	۱۰
شاهرگ	۲۲۱	۱۰
چوبنلی	۴۵	۶
جمع	۱۰۳۱	۷۷

منطقه مورد مطالعه

بخش "باجگیران" جزء شهرستان قوچان می‌باشد و در شمال شرقی استان خراسان و در سه کیلومتری مرز ایران و ترکمنستان، در فاصله تقریبی ۳۲ کیلومتری عشق‌آباد مرکز آن کشور قرار دارد. شهر باجگیران در مدار ۳۷ درجه و ۳۹ دقیقه به طول ۵۸ درجه و ۲۵ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته است. فاصله این شهر تا قوچان مرکز شهرستان ۸۴ کیلومتر و تا مشهد مرکز استان ۲۱۴ کیلومتر می‌باشد که جاده‌های ارتباطی طرف عشق‌آباد و قوچان آسفالت است. دهستان دولتخانه یکی از دهستان‌های ۵ گانه این شهرستان می‌باشد.

شکل ۱. روستاهای مرزی بخش باجگیران

این شهرستان نیز، همانند سایر شهرستان‌های مرزی در کشور، دارای شرکت‌های تعاونی مرتبط با مرزنشینان می‌باشد. در مجموع حدود ۱۳ شرکت تعاونی مرزنشینان در استان وجود دارد که یکی از فعال‌ترین آن‌ها، شرکت تعاونی باجگیران می‌باشد.

جدول ۴. مشخصات شرکت‌های تعاونی مرزنشینان خراسان رضوی، ۱۳۸۵

شهرستان	بخش	شرکت تعاونی	سال تأسیس	نسبت سرمایه فعلی به اولیه	سرمایه ریال	
					اولیه	شاهان
تربت جام	صالح آباد	وحدت صلح آباد	۱۳۷۷	۱,۶	۲۲۳۶۷	۴۱۶۶۶۶۷
درگز	لطف آباد	لطف آباد درگز	۱۳۷۷	۸,۳	۳۲۰۲۶	۲۲۷۵۰۰۰۰
درگز	چاپشلو	پدرام درگز	۱۳۷۷	۷,۵	۱۴۹۵۳	۲۹۵۱۷۵۰۰
درگز	نوخندان	وحدت نوخندان	۱۳۷۷	۵,۹	۲۶۷۹۳	۴۱۸۶۰۰۰۰
سرخس	مرزداران	وحدت سرخس	۱۳۷۷	۱۵,۷	۱۲۶۷۶	۹۸۷۵۰۰۰۰
قوچان	مرکزی	باجگیران قوچان	۱۳۷۷	۲۳,۸	۱۲۷۷۹	۱۹۲۶۴۹۸۰۱
کلات	مرکزی	کلات نادر	۱۳۷۷	۱۲,۵	۱۰۸۷۸	۱۶۲۴۶۶۶۷
خواف	سنگان	سنگان خواف	۱۳۷۷	۷,۳	۲۲۶۳۴	۴۲۲۹۶۲۵۰۰
تربت جام	مرکزی	صبو رجام	۱۳۷۹	۱,۳	۱۸۱۳	۴۵۷۲۵۰۰۰
درگز	مرکزی	مرکزی درگز	۱۳۷۹	۱,۸	۱۶۶۲۷	۶۹۱۷۹۱۰۰
سرخس	مرکزی	سفیر سرخس	۱۳۸۰	۲,۸	۴۰۴۱۱	۲۶۷۷۸۰۰۰۰
تایباد	مرکزی	گنجینه دوغان	۱۳۸۰	۶,۰	۹۹۸۵	۶۴۴۱۶۲۵۰۰
کلات	زاوین	هزار مسجد کلات	۱۳۸۲	۸,۳	۵۳۶۲	۱۲۵۰۰۰۰۰۰

یافته‌ها

بر اساس داده‌های توصیفی نشان داد که ۳۵,۱ درصد پاسخگویان زن و ۶۴,۹ درصد پاسخگویان مرد می‌باشد. از بین نمونه‌های بررسی شده ۱۰,۴ درصد پاسخگویان دارای سن ۲۰ تا ۲۵ سال، ۱۳ درصد دارای سن ۲۶ تا ۳۰ سال، ۲۰,۸ درصد افراد دارای سن ۳۱ تا ۳۵ سال، ۱۹,۵ درصد دارای سن ۳۶ تا ۴۰ سال، ۲۲,۱ درصد دارای سن ۴۱ تا ۴۵ سال و ۱۰,۴ درصد دارای سن ۴۶ تا ۵۰ سال و ۳,۹ درصد دارای سن بیش از ۵۰ سال می‌باشند. همین‌طور ۶۸,۸ درصد پاسخگویان دارای تحصیلات زیر دیپلم، ۱۱,۷ درصد دارای تحصیلات دیپلم، ۵,۲ درصد دارای تحصیلات فوق دیپلم، ۱۱,۷ درصد دارای تحصیلات لیسانس، ۲,۶ درصد هم دارای تحصیلات فوق لیسانس می‌باشند. همچنین داده‌ها نشان داد که ۷۰,۱ درصد پاسخگویان در شرکت تعاونی مرزی عضویت دارند. همچنین روستاییان بر این باور بودند که شرکت‌های تعاونی طی گذشت زمان اعتبار خود را ازدست داده‌اند ولی با ایجاد شرکت تعاونی مرزی که در این منطقه ایجاد شده، به روستاییان مرزی و محروم کمک کرده تا بتوانند سطحی از نیازهای خود را برطرف نمایند.

نتایج بررسی میانگین رتبه‌ای نشان می‌دهد که اکثر شاخص‌های اقتصادی موردبررسی، میانگین رتبه‌ای بین ۲ تا ۳ دارند که نشان‌دهنده ارزیابی کلی متوسط تا کم از تأثیرگذاری این عوامل است. شاخص ایجاد تعاونی‌های روستایی و زنان روستایی با میانگین ۳ بالاترین ارزیابی را داشته که نشان از اهمیت و تأثیرگذاری آن دارد. در مقابل، اشتغال‌زایی مستقیم و غیرمستقیم با میانگین ۲ کمترین میزان تأثیرگذاری را در میان شاخص‌ها نشان می‌دهد. درصد بالای پاسخ‌ها در سطح متوسط و کم برای اکثر شاخص‌ها بیانگر آن است که اقدامات اقتصادی موجود نتوانسته‌اند تأثیر چشمگیری بگذارند. بهبود دادوستد و ارتقای کیفیت کالاهای مورد مبادله نیز در سطح متوسط ارزیابی شده‌اند. سطح معناداری صفر

برای تمام شاخص‌ها نشان می‌دهد که این نتایج از نظر آماری معتبر و قابل استناد هستند. هدایت تولیدات صادرات محور و امنیت اقتصادی سرمایه‌گذاری نیز در حد متوسط به بالا ارزیابی شده‌اند که می‌تواند نشانگر اولویت این حوزه‌ها باشد. به‌طور کلی، این نتایج بر نیاز به سیاست‌های قوی‌تر اقتصادی در جهت بهبود معیشت و ایجاد فرصت‌های اقتصادی پایدار تأکید دارند.

جدول ۵. وضعیت عوامل اقتصادی

درصد پاسخ‌ها							شاخص‌ها
سطح معناداری	میانگین رتبه‌ای	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	
۰	۲/۲	٪۱/۳	٪۵/۲	٪۴۱/۶	٪۲۹/۹	٪۲۲/۱	ایجاد منابع درآمدی
۰	۲/۴	٪	٪۱۰/۴	٪۳۹/۰	٪۳۹/۰	٪۱۱/۷	بهبود ایجاد دادوستد و بازرگانی
۰	۲/۳	٪۰	٪۷/۸	٪۳۹/۰	٪۳۵/۱	٪۱۸/۲	ارتقای کیفیت کالاهای مورد مبادله
۰	۲/۳	٪۳/۹	٪۳/۹	٪۳۵/۱	٪۴۱/۶	٪۱۵/۹	درآمد غیر کشاورزی
۰	۲/۳	٪۱/۳	٪۳/۹	٪۴۰/۳	٪۴۰/۳	٪۱۴/۳	کاهش فقر
۰	۲/۴	٪۳/۹	٪۳/۹	٪۴۱/۶	٪۳۵/۱	٪۱۵/۶	هدایت تولید کالاها با اهداف صادراتی
۰	۲/۰	٪۰	٪۶/۵	٪۲۲/۱	٪۴۲/۹	٪۲۸/۶	اشتغال‌زایی مستقیم و غیرمستقیم
۰	۲/۶	٪۶/۵	٪۵/۲	٪۴۲/۹	٪۳۷/۷	٪۷/۸	برقراری امنیت اقتصادی جهت سرمایه‌گذاری
۰	۳/۰	٪۳/۹	٪۲۰/۸	٪۵۱/۹	٪۱۹/۵	٪۳/۹	ایجاد تعاونی‌های روستایی و زنان روستایی
۰	۲/۳	٪۰	٪۲/۶	٪۳۳/۸	٪۵۷/۱	٪۶/۵	ایجاد شرکت‌های سهامی زراعی

نتایج نشان می‌دهد که اکثر شاخص‌های اجتماعی موردبررسی دارای میانگین رتبه‌ای بین ۲ تا ۳ هستند که نشان‌دهنده ارزیابی متوسط تا نسبتاً پایین از تأثیرگذاری این عوامل است. تقویت سرمایه اجتماعی در مناطق مرزی و توسعه ارتباطات فرهنگی با کشورهای هم‌جوار با ۲,۷ از جمله شاخص‌هایی هستند که تأثیر بیشتری داشته‌اند. در مقابل، ایجاد محدودیت در شکل‌گیری قاچاق با میانگین ۲,۱ کمترین میزان تأثیرگذاری را نشان می‌دهد که بیانگر نیاز به سیاست‌های مؤثرتر در این حوزه است. برقراری امنیت و آرامش در منطقه و ایجاد همبستگی ملی و انسجام اجتماعی نیز میانگین ۲,۶ دارند که نشان می‌دهد در سطح متوسطی ارزیابی شده‌اند. جلوگیری از مهاجرت جمعیت مرزنشین و ایجاد رفاه در مناطق مرزی نیز در حد متوسط رو به پایین ارزیابی شده‌اند، که بر چالش‌های موجود در این زمینه تأکید دارد. سطح معناداری صفر برای تمامی شاخص‌ها نشان می‌دهد که این نتایج از نظر آماری معتبر هستند. به‌طور کلی، نتایج بیانگر این است که برای بهبود شرایط اجتماعی در مناطق مرزی، نیاز به برنامه‌های جامع‌تر و سیاست‌گذاری‌های مؤثرتر وجود دارد.

جدول ۶. وضعیت عوامل اجتماعی

درصد پاسخ‌ها							شاخص‌ها
سطح معناداری	میانگین رتبه‌ای	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	
۰	۲,۵	٪۱۹,۵	٪۱۸/۲	٪۲۳/۴	٪۳۵/۱	٪۳/۹	تثبیت جمعیت در مناطق مرزی
۰	۲/۱	٪۱,۳	٪۷/۸	٪۲۶/۰	٪۴۸/۱	٪۱۶/۹	ایجاد محدودیت در شکل‌گیری قاچاق
۰	۲/۲	٪۰	٪۵/۲	٪۳۹/۰	٪۵۰/۶	٪۵/۲	جلوگیری از مهاجرت جمعیت مرزنشین

•	۲/۴	٪۵,۲	٪۱۰/۴	٪۲۹/۹	٪۵۱/۹	٪۲/۶	برقراری امنیت و آرامش در منطقه
•	۲/۶	٪۱۱/۷	٪۱۴/۳	٪۳۶/۴	٪۳۳/۸	٪۳/۹	انگیزش روحیه همکاری و مشارکت محلی
•	۲/۶	٪۲/۶	٪۱۱/۷	٪۴۲/۹	٪۳۹/۰	٪۳/۹	ایجاد همبستگی ملی و انسجام اجتماعی
•	۲/۷	٪۱۳/۰	٪۱۳/۰	٪۴۲/۹	٪۲۶/۶	٪۲/۶	توسعه ارتباطات فرهنگی با کشورهای هم‌جوار
•	۳/۰	٪۳/۹	٪۱۵/۶	٪۳۹/۰	٪۳۶/۴	٪۵/۲	ایجاد رفاه در مناطق مرزی
•	۲/۷	٪۲۴/۷	٪۱۴/۳	٪۲۹/۹	٪۲۸/۶	٪۲/۶	تقویت سرمایه اجتماعی در مناطق مرزی
•	۳/۲	٪۳/۹	٪۱۴/۳	٪۳۱/۲	٪۴۱/۶	٪۹/۱	جلوگیری از قانون‌گریزی، جرائم و ناهنجاری‌ها

برای تحلیل تأثیر تعاونی مرزی بر توسعه اجتماعی-اقتصادی روستاییان مرزنشین، از رگرسیون چندگانه استفاده شده است. متناسب با متغیرها و شاخص‌ها، مدل رگرسیونی پیشنهادی به صورت زیر است:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + \beta_5 X_5 + \beta_6 X_6 + \varepsilon$$

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + \beta_5 X_5 + \beta_6 X_6 + \varepsilon$$

که در آن:

- YYY سطح توسعه اجتماعی-اقتصادی روستاییان (متغیر وابسته)
- X_1 افزایش درآمد خانوارها
- X_2 ایجاد فرصت‌های شغلی
- X_3 تنوع درآمدی (کشاورزی/غیر کشاورزی)
- X_4 کاهش انگیزه مهاجرت روستاییان
- X_5 افزایش بازگشت مهاجران
- X_6 افزایش مشارکت مردمی در تعاونی‌ها
- ε خطای مدل

تحلیل تأثیر تعاونی مرزی بر توسعه اقتصادی روستاییان

بر اساس خروجی مدل، مقدار R^2 را نشان می‌دهد و تعیین می‌کند چه درصدی از تغییرات توسعه اقتصادی توسط مدل توضیح داده می‌شود. بنا بر یافته‌ها، مقدار $R^2 = 0.61$ است به این معنا که 61 درصد از تغییرات در توسعه اجتماعی-اقتصادی روستاییان مرزنشین توسط متغیرهای مستقل در مدل توضیح داده می‌شود. این مقدار نسبتاً بالا بوده و نشان‌دهنده تأثیر قابل توجه عملکرد تعاونی‌های مرزی بر توسعه اقتصادی این مناطق است.

جدول ۷. خلاصه مدل

Model	R	R ²	Adjusted R ²	Std. Error of the Estimate
۱	۰/۷۸	۰/۶۱	۰/۵۸	۲/۴۵

همچنین یافته‌های مربوط به آنوا نشان می‌دهد مدل کلی معنادار است یا خیر؟ مقدار $\text{Sig.} = 0.000$ نشان می‌دهد مدل رگرسیونی به طور معنادار بر توسعه اقتصادی اثر دارد. بنابراین، مقدار آماره F در جدول ANOVA برابر ۱۵,۲۳ و سطح معناداری آن ۰,۰۰۰ است که کمتر از ۰,۰۵ بوده و نشان می‌دهد مدل به طور کلی معنادار است و متغیرهای مستقل توانایی پیش‌بینی توسعه اقتصادی روستاها را دارد.

جدول ۸. ANOVA

سطح معناداری	F	Mean Square	df	Sum of Squares	Model
۰/۰۰۰	۱۵/۲۳	۲۰/۷۶	۶	۱۲۴/۵۶	Regression
		/۱۵	۷۰	۸۰/۴۵	Residual
			۷۶	۲۰۵/۰۱	Total

جدول ضرایب تخمینی متغیرها را نشان می‌دهد. مقدار $\text{Sig.} < 0.05$ برای اکثر متغیرها نشان می‌دهد که این متغیرها به‌طور معناداری بر توسعه اقتصادی اثر دارند. اما افزایش درآمد خانوارها بیشترین اثر را در توسعه اقتصادی دارد و ضریب آن ۰.۴ است. اما کاهش انگیزه مهاجرت تأثیر منفی دارد، یعنی اگر مردم کمتر مهاجرت کنند، توسعه به میزان کمی کاهش می‌یابد.

جدول ۹. ضرایب تخمینی متغیرها

متغیرها	ضرایب (B)	خطای استاندارد	Beta	t	سطح معناداری
Constant	۱/۵	۰/۸	-	۱/۸۷	۰/۰۶۵
افزایش درآمد خانوارها	۰/۴	۰/۱۲	۰/۳۵	۳/۳۳	۰/۰۰۱
ایجاد فرصت‌های شغلی	۰/۳	۰/۱۱	۰/۲۸	۲/۷۲	۰/۰۰۸
تنوع درآمدی (کشاورزی/غیر کشاورزی)	۰/۲۵	۰/۰۹	۰/۲۲	۲/۷۸	۰/۰۰۷
کاهش انگیزه مهاجرت	-۰/۲	۰/۱۰	-۰/۱۸	-۲/۰۰	۰/۰۵۰
افزایش بازگشت مهاجران	۰/۱۵	۰/۰۸	۰/۱۴	۱/۸۷	۰/۰۶۶
افزایش مشارکت مردمی	۰/۳۵	۰/۱۰	۰/۳۲	۳/۵۰	۰/۰۰۱

بنابراین تعاونی‌های مرزی از طریق افزایش درآمد، ایجاد اشتغال و مشارکت مردمی، نقش مثبتی در توسعه اقتصادی روستاییان مرزنشین دارند. تنوع درآمدی (کشاورزی و غیر کشاورزی) نیز عامل مهمی در توسعه اقتصادی روستاییان مرزنشین است. کاهش انگیزه مهاجرت تأثیر منفی دارد، که می‌تواند به دلیل کمبود فرصت‌های جدید برای افراد باقی‌مانده در روستا باشد.

تحلیل تأثیر تعاونی مرزی بر توسعه اجتماعی روستاییان

در این مرحله، تأثیر تعاونی مرزی بر توسعه اجتماعی روستاییان بررسی شده است. مقدار $R^2 = 0.67$ نشان می‌دهد که ۶۷٪ از تغییرات توسعه اجتماعی توسط متغیرهای مستقل توضیح داده می‌شود. این مقدار نشان‌دهنده تأثیر قوی تعاونی مرزی بر توسعه اجتماعی روستایی است.

جدول ۱۰. خلاصه مدل

Model	R	R ²	Adjusted R ²	Std. Error
۱	۰/۸۲	۰/۶۷	۰/۶۴	۲/۳۱

در جدول خروجی آنوا، مقدار $\text{Sig.} = 0.000$ (کمتر از ۰,۰۵) بوده و نشان می‌دهد که مدل کلی به‌طور معناداری توانایی پیش‌بینی توسعه اجتماعی روستاها را دارد.

جدول ۱۱. ANOVA

سطح معناداری	F	Mean Square	df	Sum of Squares	Model
۰/۰۰۰	۱۸/۴۵	۲۴/۷۲	۶	۱۴۸/۳۲	Regression
		۰/۹۴	۷۰	۷۳/۶۵	Residual
			۷۶	۲۲۱/۸۸	Total

جدول ضرایب تخمینی متغیرها را نشان می‌دهد که تأثیر متغیر افزایش درآمد خانوارها مثبت و قوی است. افزایش یک واحد درآمد خانوارها باعث افزایش ۰,۳۸ واحدی در اجتماعی روستاییان می‌شود. این نشان می‌دهد که افزایش درآمد خانوارها از تعاونی مرزی، تأثیر زیادی در بهبود وضعیت اجتماعی روستاها دارد. ایجاد فرصت‌های شغلی، تأثیر مثبت در توسعه اجتماعی دارد. افزایش یک واحدی در ایجاد فرصت‌های شغلی موجب افزایش ۰,۲۹ واحدی در توسعه اجتماعی می‌شود. همچنین متغیر تنوع درآمدی یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در توسعه اجتماعی است. هر واحد افزایش در تنوع درآمدی، باعث رشد ۰,۳۴ واحدی در توسعه اجتماعی می‌شود. کاهش انگیزه مهاجرت نیز، تأثیر مثبتی بر توسعه اجتماعی دارد، زیرا منجر به حفظ نیروی کار روستایی می‌شود. هرچند تأثیر متغیر افزایش بازگشت مهاجران کمتر از سایر عوامل است، اما نقش مهمی در تقویت توسعه اجتماعی روستاها دارد. متغیر افزایش مشارکت مردمی نشان می‌دهد که همکاری و تعامل روستاییان در تعاونی مرزی، تأثیر مثبت و معناداری بر توسعه اجتماعی دارد.

جدول ۱۲. ضرایب تخمینی متغیرها

متغیرها	ضرایب (B)	Beta	t	سطح معناداری
Constant	۲/۱	-	۲/۲۵	۰/۰۲۸
افزایش درآمد خانوارها	۰/۳۸	۰/۳۳	۳/۹۲	۰/۰۰۰
ایجاد فرصت‌های شغلی	۰/۲۹	۰/۲۶	۳/۱۴	۰/۰۰۲
تنوع درآمدی (کشاورزی/غیر کشاورزی)	۰/۳۴	۰/۳۰	۳/۵۶	۰/۰۰۱
کاهش انگیزه مهاجرت	۰/۲۱	۰/۱۹	۲/۵۸	۰/۰۱۲
افزایش بازگشت مهاجران	۰/۱۷	۰/۱۴	۲/۰۵	۰/۰۴۳
افزایش مشارکت مردمی	۰/۲۸	۰/۲۴	۳/۳۰	۰/۰۰۱

مدل کوپراس

در سال‌های اخیر استفاده از روش کوپراس به عنوان روش تصمیم‌گیری چند شاخصه به این دلایل کاربرد فراوانی داشته است. سادگی روش محاسبه، زمان اندک محاسبه، رتبه‌بندی کامل گزینه‌ها، بهره‌گیری هم زمان از معیارهای کمی و کیفی قابلیت محاسبه معیارهای مثبت حداکثر و معیارهای منفی حداقل به طور جداگانه در فرآیند ارزیابی تخمین درجه اهمیت هر گزینه به صورت درصد به منظور نشان دادن اندازه بهتر یا بدتر بودن آن را می‌گیریم. در جدول زیر ۱۰ روستا مرزی و ۷ شاخص کلی برای میزان ارتباط شرکت تعاونی مرزی با مردم روستا در توسعه اقتصادی و اجتماعی را مورد ارزیابی قرار می‌دهیم. تشکیل ماتریس وضع موجود بر اساس معیارهای طراحی شده و محاسبه وزن که از طریق وزن دهی نرم انجام گرفته است.

مراحل انجام روش کوپراس به ترتیب زیر انجام می‌گیرد:

۱. تعیین وزن معیارها با یکی از روش‌های معمول مانند آنتروپی، فرآیند سلسله مراتبی فولر و..
۲. تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری

۳. تشکیل ماتریس وزن دار که مانند رابطه ۱، مقادیر هر گزینه بر وزن آن‌ها ضرب شده و بر مجموع مقادیر تقسیم می‌شود:

$$dij = \frac{qi}{\sum_{j=1}^n xij}$$

جدول ۱۳. ماتریس میزان مؤلفه‌های نقش شرکت تعاونی مرزی در توسعه اقتصادی و اجتماعی

نام روستا	درآمد و سرمایه‌گذاری	نقش و مشارکت زنان	کاهش قاچاق و قانون‌گذاری	عدم مهاجرت و افزایش جمعیت	امنیت	مشارکت مردمی	میزان رضایت مردم از کیفیت
بردر	۲/۰۳	۲/۱۴	۱/۹۵	۱/۸۳	۲/۱۱	۲/۱۴	۳/۷۶
دربادام	۲/۱۲	۲/۴۰	۲/۰۳	۱/۱۹۴	۱/۰۴	۲/۵۸	۴/۰۸
شمخال	۲/۱۳	۲/۱۱	۱/۰۴	۱/۶۵	۲/۱۴	۳/۱۷	۳/۶۹
امام قلی	۱/۵۱	۱/۰۵	۱/۰۱	۱/۳۱	۱/۱۱	۲/۱۶	۴/۰۲
قرجقه	۳/۰۳	۳/۰۳	۱/۹۹	۱/۷۹	۱/۸۴	۳/۱۲	۴/۶۹
جوزان	۳/۱۴	۲/۰۳	۲/۰۳	۱/۴۵	۱/۳۱	۳/۷۵	۳/۱۵
شیخ کانلو	۲/۲۱	۱/۰۲	۱/۲۲	۱/۷۱	۱/۰۵	۲/۱۵	۳/۱۵
حمزه کانلو	۲/۱۵	۳/۰۴	۳/۰۱	۱/۵۶	۱/۷۶	۳/۴۹	۴/۱۲
جویلی	۵/۰۳	۳/۰۴	۲/۱۱	۱/۵۳	۱/۰۶	۴/۰۱	۳/۱۱
شاهرگ	۲/۹۰	۲/۰۴	۱/۲۳	۱/۸۹	۱/۹۸	۳/۱۲	۲/۱۵
جمع	۲۳/۲۷	۲۱/۸۸	۱/۶۲	۱۶/۵۷	۱۵/۴	۲۹/۷۸	۳۳/۹۲

۱. سپس معیارهای مثبت و منفی مشخص و تفکیک می‌شوند منظور از معیار مثبت یا سازگار، معیاری است که با افزایش مقدار آن، میزان مطلوبیت آن نیز افزایش می‌یابد.

برای انجام وزن دهی از طریق آنتروپی طبق فرمول زیر محاسبه شده و در جدول (۱۲) مشخص شده است.

- ابتدا ستون‌های ماتریس را نرمالیز می‌کنیم. (رابطه ۱)
- به ازای هر ستون رابطه را محاسبه می‌کنیم. (رابطه ۲)
- وزن هر شاخص را از رابطه به دست می‌آوریم. (رابطه ۳)
- بردار وزن را با استفاده از رابطه نرمالیز می‌کنیم. (رابطه ۴)

$$Nij = \frac{rij}{\sum_{i=1}^m rij}$$

$$Ej = - \frac{1}{nm} \sum_{i=1}^m (nij \ln nij)$$

$$dj = 1 - Ej$$

$$Wj = \frac{dj}{\sum_{j=1}^m dj}$$

جدول ۱۴. وزن معیارهای به‌دست‌آمده از طریق آنالیز

ردیف	شاخص	نوع شاخص	وزن
۱	درآمد و سرمایه‌گذاری	مثبت	۰/۰۸
۲	نقش و مشارکت زنان	مثبت	۰/۰۴
۳	قاچاق و قانون‌گریزی	منفی	۰/۰۲
۴	مهاجرت و افزایش جمعیت	منفی	۰/۰۲
۵	امنیت	مثبت	۰/۰۵
۶	مشارکت مردمی	مثبت	۰/۰۵
۷	رضایت از کیفیت	مثبت	۰/۰۴

۲. پس از مشخص کردن معیارهای مثبت و منفی باید ارزش نهایی معیارهای مثبت و منفی را مشخص کرد. برای این کار شاخص sj^+ و sj^- از رابطه دو محاسبه می‌کنیم.

$$sj^+ = \sum_{zi=+} dij$$

$$sj^- = \sum_{zi=-} dij$$

جدول ۱۵. ماتریس نرمالیزه شده مؤلفه‌های نقش شرکت تعاونی مرزی در توسعه اقتصادی و اجتماعی

نام روستا	درآمد و سرمایه‌گذاری	نقش و مشارکت زنان	کاهش قاچاق و قانون‌گذاری	عدم مهاجرت و افزایش جمعیت	امنیت	مشارکت مردمی	میزان رضایت مردم از کیفیت
بردر	۰/۰۷۰	۰/۳۹۱	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲	۰/۰۰۷	۰/۰۰۳	۰/۰۰۴
دربادام	۰/۰۷۳	۰/۰۰۴	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲	۰/۰۰۳	۰/۰۰۳	۰/۰۰۵
شمخال	۰/۰۷۳	۰/۰۰۴	۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۰/۰۰۷	۰/۰۰۴	۰/۰۰۴
امام قلی	۰/۰۵۲	۰/۰۰۲	۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۰/۰۰۴	۰/۰۰۳	۰/۰۰۵
قرجقه	۰/۱۰۴	۰/۰۰۶	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲	۰/۰۰۶	۰/۰۰۴	۰/۰۰۴
جوزان	۰/۰۷۴	۰/۰۰۴	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲	۰/۰۰۴	۰/۰۰۵	۰/۰۰۳
شیخ کانلو	۰/۰۷۶	۰/۰۰۲	۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۰/۰۰۳	۰/۰۰۳	۰/۰۰۴
حمزه کانلو	۰/۰۷۴	۰/۰۰۶	۰/۰۰۳	۰/۰۰۲	۰/۰۰۶	۰/۰۰۵	۰/۰۰۵
جویلی	۰/۱۰۵	۰/۰۰۶	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲	۰/۰۰۳	۰/۰۰۵	۰/۰۰۴
شاهرگ	۰/۱۰۰	۰/۰۰۴	۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۰/۰۰۶	۰/۰۰۴	۰/۰۰۳

بعد از اتمام آزمون کوپراس و مرحله آخر اولویت‌بندی روستاییان که مقدار کلی درجه اهمیت هر معیار محاسبه‌شده به دست می‌آید. نتایج به‌دست‌آمده روستای امام قلی و شمخال نسبتاً از نظر جمعیت و دسترسی مردم به شهر و امکانات نسبتاً بهتر در رتبه اول و دوم قرار گرفتند. همان‌طور که در جدول نمایان است، حمزه کانلو به دلیل نبود دسترسی روستا به شهر و ارتباط ضعیف‌تر با دیگر روستاها و مهاجرت‌های بسیاری انجام‌گرفته در رتبه آخر قرار گرفته و باید بیشتر موردتوجه قرار بگیرد.

۳. در مرحله پایانی برای محاسبه ارزش نهایی (Q)، از رابطه ۳ استفاده می‌شود.

$$Q_j = sj^+ + \frac{s - \min \sum_{j=1}^n 1sj^-}{s - \min \sum_{j=1}^n \frac{1sj^-}{sj}} = sj^+ + \frac{\sum_{j=1}^n 1sj^-}{sj - \sum_{j=1}^n \frac{1}{sj}}$$

که در آن sj^+ : برابر با مقدار جمع جبری معیارهای مثبت برای هر گزینه و sj^- : مقدار جمع جبری معیارهای منفی برای هر گزینه است.

در این بخش ابتدا ۱ بر $Sj-$ تقسیم می‌شود و سپس بر اساس رابطه ۳، مقدار Q برای هر گزینه به دست می‌آید. مقدار کیو نشان‌دهنده میزان ارزش و اهمیت هر یک از گزینه‌ها بر حسب معیارهاست. مقدار ارزش بالا، نشانگر اهمیت و مطلوبیت بیشتر گزینه‌ها خواهد بود.

۴. در مرحله پایانی برای محاسبه ارزش نهایی (Q)، از رابطه ۳ استفاده می‌شود.

$$Q_j = s_{ij} + \frac{s - \min \sum_{j=1}^n s_{ij} - 1}{s - \min \sum_{j=1}^n \frac{s - \min}{s_j}} = s_j + \frac{\sum_{j=1}^n s_{ij} - 1}{s_j - \sum_{j=1}^n \frac{1}{s_j}}$$

که در آن $Sj+$ برابر با مقدار جمع جبری معیارهای مثبت برای هر گزینه و $Sj-$ مقدار جمع جبری معیارهای منفی برای هر گزینه است.

در این بخش ابتدا ۱ بر $Sj-$ تقسیم می‌شود و سپس بر اساس رابطه ۳، مقدار Q برای هر گزینه به دست می‌آید. مقدار کیو نشان‌دهنده میزان ارزش و اهمیت هر یک از گزینه‌ها بر حسب معیارهاست. مقدار ارزش بالا، نشانگر اهمیت و مطلوبیت بیشتر گزینه‌ها خواهد بود.

جدول ۱۶. نتایج ارزیابی مدل کوپراس در رتبه‌بندی

رتبه	NJ	Q	۱/Sj-	Sj-	Sj+	نام روستا
۴	۵۲/۱۳	۶/۹۸	۰/۲۵	۰/۰۰۴	۰/۴۷	بردر
۷	۵۰/۱۱	۶/۷۱	۰/۲۰	۰/۰۰۵	۰/۰۸	دربادام
۹	۳۰/۹۷	۱۳/۰۳	۰/۳۳	۰/۰۰۳	۰/۰۹	شمخال
۱	۱۰۰	۱۳/۳۹	۰/۳۳	۰/۰۰۳	۰/۰۶	امام قلی
۵	۵۱/۳۴	۶/۸۸	۰/۲۵	۰/۰۰۴	۰/۱۲	قرجقه
۶	۵۰/۱۲	۶/۷۱	۰/۲۵	۰/۰۰۴	۰/۰۸	جوزان
۲	۸۳/۰۵	۱۱/۱۲	۰/۳۳	۰/۰۰۳	۰/۰۸	شیخ کانلو
۱۰	۳۰/۹۸	۴/۵۵	۰/۲۰	۰/۰۰۵	۰/۰۹	حمزه کانلو
۸	۴۸/۴۷	۶/۴۹	۰/۲۱	۰/۰۰۴	۰/۱۲	چوینلی
۳	۸۲/۵۶	۱۱/۰۵	۰/۲۰	۰/۰۰۴	۰/۱۱	شاهرگ

روستای امام قلی به دلیل جمعیت زیاد خانوار و نزدیک بودن به شهر و ارتباط بیشتر با دیگر آبادی‌ها آگاهی بیشتری نسبت به شرکت‌های تعاونی و کارت‌های هوشمند داشتند. بعدازآن روستای شیخ کانلو رتبه دوم را به خود می‌گیرد. باینکه خانوار کمتری دارد اما اکثر خانواده‌ها با شرکت تعاونی مرزی در ارتباط هستند... شاهرگ و بردر و قره چه به دلیل موقعیت‌های مناسب خود و ارتباط خوبی توسعه اقتصادی و اجتماعی بالاتری نسبت به دیگر روستاییان مرزی دارد. جوزان و دربادام وچوینلی سه روستایی بودن که نسبتاً موقعیتی خوبی داشته‌اند اما نسبت به شرکت‌های تعاونی بی‌اعتماد بودند و همکاری و عدم اعتماد به این شرکت‌ها باعث ضعف در این مراکز شده است شیخ کانلو به دلیل مهاجرت روستاییان و دور بودن از شهر و موقعیت ارتباطی کمتر با آبادی‌های اطراف فقط دارای دو خانوار بودند و ایجاد ضعف در توسعه روستا شده و رتبه آخر را از آن خودکرده است.

بحث

توسعه نابرابری از پیامدهای توسعه مبتنی بر دیدگاه‌های اقتصادی و نتیجه سیاست‌گذاری‌های فضایی نامتعادل در سطح یک کشور است. برنامه‌ریزی منطقه‌ای و محلی با توجه به تفاوت‌های سرزمینی، اجتماعی و اقتصادی به دنبال

کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای و محلی از طریق شناسایی قابلیت‌های مناطق گوناگون و اتخاذ راهکارهای مناسب توسعه با توجه به قابلیت‌های فضایی سرزمین است. مناطق مرزی از جمله منطقه موردبررسی، از جمله مناطق حاشیه‌ای و محروم در کشور به شمار می‌روند که هم به لحاظ حق انسانی و سرزمینی و هم به لحاظ موقعیت ویژه و استراتژیک نیازمند توجه ویژه و یافتن راهکار مناسب برای توسعه درون‌زا و متکی به خود می‌باشند. مطالعات منطقه‌ای نشان می‌دهد که اگرچه عدم توسعه این نواحی تا حد زیادی ناشی از تأثیر عامل موقعیتی و دورافتدگی از مرکز می‌باشد ولی همین عامل موقعیتی با اتخاذ راهکار مناسب می‌تواند به یک پتانسیل و عامل مثبت در جهت توسعه این مناطق بکار گرفته شود. تعاونی‌های مرزنشین به نظر یکی از راهکارها برای استفاده از مزیت موقعیتی این نواحی به نفع توسعه محلی و در منطقه می‌باشند. وجود شرکت‌های تعاونی باعث تثبیت جامعه و اشتغال‌زایی در نواحی مرزی می‌شود و دارا بودن امنیت در این مناطق بیشتر است. با افزایش سطح تحصیلات و آموزش و شناخت از اصول تعاون، انگیزه عضویت افزایش می‌یابد و بدین ترتیب، سرانجام، با افزایش مشارکت اعضا، بر میزان سرمایه شرکت‌های تعاونی افزوده می‌شود. بهره‌گیری مناسب‌تر از مبادلات مرزی برای اعمال سیاست‌های دولت، سوق دهی فعالیت مرزنشینان از قاچاق کالا به سوی تجارت سالم، امکان تأمین مناسب مواد غذایی و کالاهای ضروری در مناطق مرزی، تسهیل در عرضه نیازمندی‌های اساسی در مناطق دورافتاده و مرزی، پیشگیری از مهاجرت و توقف تخلیه جمعیتی این مناطق، بهبود وضع معیشتی مردم منطقه از طریق تأمین درآمد برای آن‌ها، استفاده مرزنشینان از مزایای قانون مبادلات مرزی، انسجام تشکل مرزنشینان، مبارزه با گرانی و تورم مواد غذایی به دلیل کمبود عرضه در این مناطق، تنوع‌بخشی به درآمد افراد و کاهش آسیب‌پذیری آن‌ها از وابستگی به کشاورزی یا دامداری و نیز ایجاد روحیه تعاون و همکاری در میان اقلیت‌های ساکن مناطق مرزی می‌باشد.

بر این اساس نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که تعاونی‌های مرزی تأثیر قابل‌توجهی بر توسعه اجتماعی و اقتصادی روستاییان مرزنشین دارند. از نظر اقتصادی، مهم‌ترین تأثیر این تعاونی‌ها افزایش درآمد خانوارها، ایجاد فرصت‌های شغلی و تنوع درآمدی است. تحلیل‌های آماری نشان داد که بیشترین تأثیر مثبت مربوط به افزایش درآمد خانوارها و مشارکت مردمی در تعاونی‌ها بوده که به بهبود سطح معیشتی و ایجاد امنیت اقتصادی کمک کرده است. با این حال، برخی شاخص‌ها مانند ایجاد اشتغال‌زایی مستقیم و غیرمستقیم، سطح تأثیرگذاری کمتری داشته‌اند که این امر نشانگر نیاز به سیاست‌های حمایتی بیشتر برای بهبود کارآفرینی در این مناطق است. علاوه بر این، شاخص‌هایی مانند هدایت تولیدات به سمت صادرات و امنیت اقتصادی سرمایه‌گذاری نیز تأثیر متوسط به بالایی داشته‌اند که می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های آینده موردتوجه قرار گیرد. در بعد اجتماعی، تأثیر تعاونی‌ها بر بهبود همبستگی ملی، جلوگیری از مهاجرت، و ایجاد امنیت اجتماعی قابل‌توجه بوده است. یافته‌های پژوهش نشان داد که توسعه ارتباطات فرهنگی با کشورهای هم‌جوار و تقویت سرمایه اجتماعی در مناطق مرزی نیز تأثیر بسزایی داشته است. این موارد نشان می‌دهد که تعاونی‌های مرزی علاوه بر نقش اقتصادی، در حفظ هویت فرهنگی و افزایش تعاملات اجتماعی نیز نقش‌آفرینی کرده‌اند. از سوی دیگر، محدودیت‌هایی نظیر قاچاق و مهاجرت همچنان به عنوان چالش‌های مهم در این مناطق مطرح هستند که نیاز به رویکردهای سیاست‌گذاری جدی‌تر دارند. همچنین، بر اساس مدل کوپراس، برخی از روستاهای مورد مطالعه مانند حمزه کانلو به دلیل نبود امکانات زیرساختی کافی، بهره‌وری کمتری از این تعاونی‌ها داشته‌اند که این موضوع لزوم سرمایه‌گذاری در بهبود زیرساخت‌های مناطق مرزی را نشان می‌دهد. به‌طور کلی، تأثیر تعاونی‌های مرزی بر توسعه اجتماعی و اقتصادی مثبت ارزیابی شده است، اما برای افزایش اثربخشی آن‌ها، باید به موانع اجرایی، سیاست‌های حمایتی و مشارکت مردمی توجه بیشتری شود. این امر می‌تواند به کاهش فقر، افزایش امنیت اقتصادی و بهبود سطح زندگی در این مناطق کمک کند.

نتیجه گیری

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که تعاونی‌های مرزی، به‌عنوان یکی از ابزارهای توسعه اقتصادی و اجتماعی، توانسته‌اند در افزایش درآمد، کاهش فقر، ایجاد فرصت‌های شغلی و بهبود سرمایه اجتماعی نقش مؤثری ایفا کنند. با این حال، میزان تأثیر این تعاونی‌ها در مناطق مختلف، بسته به شرایط زیرساختی، حمایت‌های دولتی و میزان مشارکت مردم، متغیر بوده است. از جنبه اقتصادی، یافته‌ها نشان می‌دهد که افزایش درآمد خانوارها و تنوع بخشی به فرصت‌های شغلی از جمله مهم‌ترین مزایای تعاونی‌های مرزی است. با این وجود، اشتغال‌زایی مستقیم همچنان یک چالش محسوب می‌شود، چرا که بسیاری از فرصت‌های شغلی ایجاد شده کوتاه مدت بوده و پایداری کافی نداشته‌اند. افزایش سرمایه‌گذاری در صنایع مرتبط با تعاونی‌ها، حمایت‌های مالی از کارآفرینان محلی و ایجاد زمینه‌های صادراتی از راهکارهای مؤثر در تقویت اقتصاد این مناطق به شمار می‌رود. در حوزه اجتماعی، یافته‌ها نشان می‌دهد که تعاونی‌های مرزی توانسته‌اند از طریق تقویت سرمایه اجتماعی، جلوگیری از مهاجرت و افزایش مشارکت مردمی، به بهبود وضعیت اجتماعی مناطق مرزی کمک کنند. اما همچنان مشکلاتی مانند نرخ بالای قاچاق و عدم دسترسی کافی به خدمات رفاهی از جمله چالش‌های اساسی هستند. سیاست‌گذاری‌های مناسب در زمینه تأمین امنیت اجتماعی، توسعه امکانات آموزشی و بهداشتی و افزایش آگاهی عمومی در مورد نقش تعاونی‌ها، از جمله راهکارهای پیشنهادی برای کاهش این مشکلات محسوب می‌شوند.

پیشنهاده‌ها

برای ارتقای کارکرد تعاونی‌های مرزی و افزایش تأثیر اقتصادی و اجتماعی آن‌ها، پیشنهادها زیر ارائه می‌شود:

۱. **تقویت سیاست‌های حمایتی دولت:** حمایت مالی و ارائه تسهیلات بانکی به تعاونی‌ها، اختصاص بودجه برای توسعه زیرساخت‌های مرتبط، و ارائه مشوق‌های مالی به کارآفرینان محلی.
۲. **افزایش آموزش و آگاهی عمومی:** برگزاری دوره‌های آموزشی برای بهبود دانش مدیریتی و مالی روستاییان، آموزش روش‌های مدرن کشاورزی و توسعه مهارت‌های مرتبط با صنایع روستایی.
۳. **گسترش فرصت‌های شغلی پایدار:** ایجاد صنایع تبدیلی مرتبط با تولیدات محلی، توسعه گردشگری روستایی، و حمایت از استارت‌آپ‌های روستایی برای کاهش وابستگی به مشاغل ناپایدار.
۴. **افزایش شفافیت و نظارت بر عملکرد تعاونی‌ها:** ایجاد سامانه‌های نظارت الکترونیکی، ارائه گزارش‌های شفاف مالی و مدیریتی، و ایجاد مکانیسم‌های بازخورد برای اعضای تعاونی‌ها.
۵. **گسترش تعاملات بین‌المللی:** استفاده از ظرفیت بازارهای منطقه‌ای، انعقاد قراردادهای همکاری با کشورهای هم‌جوار و توسعه صادرات محصولات محلی.
۶. **بهبود زیرساخت‌های عمومی مناطق مرزی:** سرمایه‌گذاری در بهبود جاده‌ها، برق‌رسانی، آب‌رسانی و گسترش خدمات بهداشتی و آموزشی در مناطق روستایی.
۷. **افزایش نقش زنان در تعاونی‌ها:** توانمندسازی زنان روستایی از طریق ارائه تسهیلات ویژه، حمایت از فعالیت‌های اقتصادی آنان و ایجاد تعاونی‌های ویژه زنان.
۸. **تقویت مشارکت:** تقویت مشارکت مردمی در تعاونی‌ها از طریق برنامه‌های آموزشی و تشویقی برای افزایش آگاهی و اعتماد به تعاونی‌ها.

۹. **سیاست‌های حمایتی:** ایجاد سیاست‌های حمایتی برای توسعه تعاونی‌های مرزی مانند تخصیص اعتبارات دولتی و ایجاد زیرساخت‌های مناسب برای کسب و کارهای محلی. در نهایت، اجرای این پیشنهادها نیازمند همکاری نزدیک بین دولت، بخش خصوصی و جوامع محلی است. ایجاد سیاست‌های جامع و پایدار در زمینه حمایت از تعاونی‌های مرزی، می‌تواند به توسعه همه‌جانبه این مناطق و افزایش رفاه اجتماعی و اقتصادی روستاییان کمک کند.

حامی مالی

این اثر حامی مالی نداشته است.

سهم نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تمامی مراحل و بخش‌های انجام پژوهش سهم برابر داشتند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند هیچ‌گونه تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان از همه کسانی که در انجام این پژوهش به ما را یاری رساندند، به‌ویژه کسانی که در ارزیابی کیفیت مقاله را انجام دادند، تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

- ابراهیمی مستکانی، عابد و احمدوند، مصطفی. (۱۳۹۴). ارزیابی تأثیرات اجتماعی- اقتصادی بازارچه مرزی سرو. *مجله پژوهش‌های روستایی*، ۶(۲)، ۳۶۹-۳۸۸. <https://doi.org/10.22059/jrur.2015.54912>
- احمدی‌پور، زهرا و الیاسی، آرام. (۱۳۹۱). نقش بازارچه‌های مرزی بر امنیت منطقه‌ای مطالعه موردی: بازارچه مرزی باشماق مریوان. *فصلنامه ژئوپلیتیک*، ۸(۴)، ۷۲-۹۲. <https://doi.org/20.1001.1.17354331.1391.8.28.3.5>
- آذری، لطفعلی؛ هوشمند، محمود و نقوی، سمیه. (۱۳۸۸). سنجش رضایتمندی از فعالیت شرکت‌های تعاونی مرزنشینان استان خراسان رضوی. *فصلنامه روستا و توسعه*، ۱۲(۲)، ۸۹-۱۱۱.
- حافظ نیا، محمدرضا. (۱۳۸۳). تحلیل کارکردی مرز بین‌المللی: مرز ایران و افغانستان. *مدرس علوم انسانی*، ۸(۴)، ۶۹-۷۸.
- حسن‌زاده، علی. (۱۳۷۹). *عوامل مؤثر بر فقر، مطالعه موردی/ایران* [رساله دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تحقیقات].
- حسینی، شمس‌الدین؛ سوری، امیررضا و محمدی، حامد. (۱۳۹۱). بررسی مدل‌ها و استراتژی‌های نوین تأمین مالی شرکت‌های تعاونی در اقتصاد ایران. *پژوهشنامه اقتصادی*، ۱۲(۴۴)، ۷۳-۹۸.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ پاپلی یزدی، محمدحسین و عبدی، عرفان. (۱۳۸۷). ارزیابی اثرات اقتصادی بازارچه‌های مرزی در بازتاب‌های توسعه مناطق مرزی؛ مطالعه موردی: بازارچه مرزی شیخ صالح شهرستان ثلاث باباجانی، استان کرمانشاه. *فصلنامه روستا و توسعه*، ۱۱(۲)، ۸۹-۱۰۹.
- زارع، ذکریا؛ عبدزاده، سیروان و احمدی، هیوا. (۱۳۹۵). نقش بازارچه‌های مرزی در احساس امنیت روانی مرزنشینان استان کردستان مطالعه موردی: بازارچه‌های مرزی شهرستان بانه. *فصلنامه پژوهشنامه مطالعات مرزی*، ۶(۴)، ۱۶۳-۲۰۰.

- زرقانی، هادی. (۱۳۸۶). عوامل ژئوپلیتیکی مؤثر بر نقش کارکرد مرزها با تأکید به مرزهای ایران. فصلنامه ژئوپلیتیک، ۳(۲)، ۱۱۶-۱۴۷.
- سجاسی قیداری، حمدالله؛ صادقلو، طاهره؛ رضانی، فرهاد و محمودی، حمیده. (۱۳۹۶). بررسی و تحلیل نقش روستاهای مرزی در تأمین امنیت مرزها مطالعه موردی: دهستان زام و گل بانو شهرستان تربت جام. فصلنامه بین المللی ژئوپلیتیک، ۱۳(۴۸)، ۱۲۱-۱۴۸.
- شافعی، رضا؛ احمدی، فریدون و مولایی، سوران. (۱۴۰۰). واکاوی توسعه کسب و کارهای مرزی به عنوان رویکردی جهت کاهش پدیده کولبری در مناطق مرزی مطالعه موردی: بانه و مریوان. فصلنامه پژوهشنامه مطالعات مرزی، ۹(۴)، ۱-۲۶. <https://doi.org/20.1001.1.23454512.1400.9.4.1.9>
- شایان، حمید. (۱۳۸۳). تنگناهای توسعه در استان های مرزی. پژوهش های جغرافیایی، ۴۷(۱)، ۷۱-۸۰.
- شمسی، هژیر؛ حسن زاده، ناصر و اسماعیل زاده، خالد. (۱۳۹۲). ارزیابی جایگاه بازارچه های مرزی در امنیت و توسعه پایدار شهرهای مرزی (مطالعه موردی شهرستان سردشت). فصلنامه دانش انتظامی کردستان، ۱۶(۱)، ۱-۲۲.
- عندلیب، علیرضا. (۱۳۸۰). نظریه پایه و اصول آمایش مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران. انتشارات دانشکده فرماندهی ستاد سپاه.
- فال سلیمان، محمود؛ صادقی، حجت الله؛ هاشمی، صدیقه و فدایی، معصومه. (۱۳۹۳). محدودیت ها و ظرفیت های توسعه پایدار در روستاهای مرزی شرق ایران مورد: دهستان بندان در شهرستان نهبندان. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۳(۲)، ۱۲۵-۱۴۳.
- قادری حاجت، مصطفی؛ عبدی، عرفان؛ جلیلی پروانه، زهرا؛ باقری، زهرا و سرنجیان، ناصر. (۱۳۸۹). تبیین نقش بازارچه های مرزی در امنیت و توسعه پایدار نواحی پیرامون مطالعه موردی: بازارچه های مرزی استان خراسان جنوبی. فصلنامه ژئوپلیتیک، ۶(۱۹)، ۱۲۱-۱۵۱. <https://doi.org/20.1001.1.17354331.1389.6.19.4.4>
- مالکی، هوشنگ. (۱۳۹۶). رابطه بین مدیریت سود و کیفیت اقلام تعهدی در شبکه تعاون روستایی و کشاورزی خوزستان (اتحادیه و شرکت های تعاونی روستایی و کشاورزی، تولید و سهامی زراعی). فصلنامه تعاون و روستا، ۱(۳۰-۳۱).
- مالکی، هوشنگ. (۱۳۹۲). تبیین جایگاه تعاونی ها (روستایی، کشاورزی و تولید روستایی) در موفقیت کارآفرینی روستایی. فصلنامه تعاون و روستا، ۱(۱۶-۱۷).
- محمدرپور، علی؛ احمدی پور، زهرا و بدیعی، مرجان. (۱۳۸۴). نقش تحول کارکرد مرز بر فضای جغرافیایی بخش باجگیران در مرز ایران با ترکمنستان. مدرس علوم انسانی، ۹(۴۸)، ۱۴۵-۱۷۲.
- محمدی صالح، رحیم؛ بوکانی، رشید و ویسی، رضا. (۱۳۹۰). نقش تجارت مرزی در تثبیت جمعیت روستایی: مطالعه موردی حوزه نفوذ بازارچه مرزی سردشت. فرآیند مدیریت توسعه، ۴(۴)، ۱۱۹-۱۳۳. <https://doi.org/20.1001.1.17350719.1392.26.4.6.8>
- محمدی یگانه، بهروز، مهدیزاده، عصمت، مهدیزاده، عفت و چراغی، مهدی. (۱۳۹۱). ارزیابی اثرات اقتصادی بازارچه مرزی مهران بر توسعه نواحی روستایی مطالعه موردی: دهستان محسن آباد. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۲(۲۵)، ۹۶-۷۹. <http://jgs.khu.ac.ir/article-1-653-fa.html>
- محمدی، حمیدرضا و فخرقاسمی، علی اکبر. (۱۳۸۴). نقش بازارچه های مرزی در توسعه فضایی مناطق مرزی، پژوهش موردی: بازارچه مرزی باجگیران. فصلنامه ژئوپلیتیک، ۱(۱)، ۵۵-۷۶.
- مراتب، مریم. (۱۳۸۴). نگاهی به منطقه آزاد ارس. استانداری آذربایجان غربی.

موسوی، میرنجف. (۱۳۹۲). ارزیابی نقش بازارچه‌های مشترک مرزی در توسعه و رفاه مناطق مرزنشین مورد: بازارچه مرزی تمرچین پیرانشهر. *جغرافیا و توسعه*، ۱۱(۳۳)، ۵۵-۷۰. <https://doi.org/10.22111/gdij.2013.1322>

نکویی نائینی، علی؛ علی بیگی، امیرحسین و زرافشانی، کیومرث. (۱۳۸۸). واکاوی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های روستایی شهرستان کرمانشاه. *فصلنامه روستا و توسعه*، ۱۲(۴)، ۲۲-۳۳.

هوشمند، محمود و حسن نژاد، مریم. (۱۳۸۹). بررسی نگرش اعضای شرکت‌های تعاونی مرزنشینان در زمینه عملکرد این تعاونی‌ها (مطالعه موردی: استان خراسان رضوی). *نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی علوم و صنایع کشاورزی*، ۲۴(۳)، ۲۹۷-۲۸۸. <https://doi.org/10.22067/jead2.v1389i3.7726>

References

- Abrahimi Mestekani, A., & Ahmadvand, M. (2015). Evaluation of socio-economic impacts of Sarv border market. *Journal of Rural Research*, 6(2), 369-388. <https://doi.org/10.22059/jrur.2015.54912> [in Persian]
- Ahmadipour, Z., & Elyasi, A. (2012). The role of border markets in regional security: Case study of Bashmaq border market in Marivan. *Geopolitics Quarterly*, 8(4), 72-92. <https://doi.org/20.1001.1.17354331.1391.8.28.3.5> [in Persian]
- Azari, L., Houshmand, M., & Naghavi, S. (2009). Satisfaction assessment from activities of border residents' cooperatives in Khorasan Razavi province. *Village and Development*, 12(2), 89-111. [in Persian]
- Hafeznia, M. R. (2004). Functional analysis of international borders: Iran-Afghanistan border. *Human Sciences Modares*, 8(4), 69-78. [in Persian]
- Hassanzadeh, A. (2000). *Factors affecting poverty: Case study of Iran* [PhD dissertation, Islamic Azad University]. [in Persian]
- Hosseini, S., Souri, A., & Mohammadi, H. (2012). Investigation of new models and strategies for financing cooperatives in Iran's economy. *Economic Research Journal*, 12(44), 73-98. [in Persian]
- Roknaddin Eftekhari, A., Papoli Yazdi, M., & Abdi, E. (2008). Evaluation of economic impacts of border markets on development reflections in border areas: Case study of Sheikh Saleh border market in Kermanshah province. *Village and Development*, 11(2), 89-109. [in Persian]
- Zare, Z., Abdi Zadeh, S., & Ahmadi, H. (2016). The role of border markets in psychological security of border residents in Kurdistan province: Case study of Baneh border markets. *Border Studies Journal*, 6(4), 163-200. [in Persian]
- Zarghani, H. (2007). Geopolitical factors affecting the functional role of borders with emphasis on Iran's borders. *Geopolitics Quarterly*, 3(2), 116-147. [in Persian]
- Sajasi Gheidari, H., Sadeghloo, T., Ramezani, F., & Mahmoudi, H. (2017). Analysis of the role of border villages in border security: Case study of Zam and Golbanu rural district in Torbat-e Jam. *Geopolitics Quarterly*, 13(48), 121-148. [in Persian]
- Shafiee, R., Ahmadi, F., & Molaei, S. (2021). Analysis of border business development as an approach to reduce kolbari phenomenon in border areas: Case study of Baneh and Marivan. *Border Studies Journal*, 9(4), 1-26. <https://doi.org/20.1001.1.23454512.1400.9.4.1.9> [in Persian]
- Shayan, H. (2004). Development constraints in border provinces. *Geographical Research*, 47(1), 71-80. [in Persian]
- Shamsi, H., Hassanzadeh, N., & Ismailzadeh, K. (2013). Evaluation of border markets' position in security and sustainable development of border cities: Case study of Sardasht. *Kurdistan Police Knowledge Quarterly*, 1(16), 1-22. [in Persian]
- Andalib, A. (2001). *Basic theory and principles of spatial planning in border regions of Iran*. Command and Staff College Publications. [in Persian]
- Fall Soleiman, M., Sadeghi, H., Hashemi, S., & Fadaei, M. (2014). Limitations and capacities of sustainable development in eastern border villages of Iran: Case study of Bandan rural district in

- Nehbandan. *Journal of Rural Economics and Development*, 3(2), 125-143. <http://serd.khu.ac.ir/article-1-2017-fa.html> [in Persian]
- Ghaderi Hajat, M., Abdi, E., Jalili Parvana, Z., Bagheri, Z., & Sarnejiani, N. (2010). Explaining the role of border markets in security and sustainable development of surrounding areas: Case study of South Khorasan border markets. *Geopolitics Quarterly*, 6(19), 121-151. <https://doi.org/20.1001.1.17354331.1389.6.19.4.4> [in Persian]
- Maleki, H. (2017). The relationship between earnings management and accruals quality in Khuzestan rural and agricultural cooperative network. *Cooperation and Village*, 1(30-31). [in Persian]
- Maleki, H. (2013). Explaining the position of cooperatives (rural, agricultural and rural production) in rural entrepreneurship success. *Cooperation and Village*, 1(16-17). [in Persian]
- Mohammadpour, A., Ahmadipour, Z., & Badiyi, M. (2005). The role of border function transformation on geographical space of Bajgiran sector on Iran-Turkmenistan border. *Human Sciences Modares*, 9(48), 145-172. [in Persian]
- Mohammadi Saleh, R., Bookani, R., & Veisi, R. (2011). The role of border trade in stabilizing rural population: Case study of Sardasht border market influence area. *Development Management Process*, 4(4), 119-133. <https://doi.org/20.1001.1.17350719.1392.26.4.6.8> [in Persian]
- Mohammadi Yeganeh, B., Mahdizadeh, E., Mahdizadeh, E., & Cheraghi, M. (2012). Evaluation of economic impacts of Mehran border market on rural areas development: Case study of Mohsenabad rural district. *Applied Research in Geographical Sciences*, 12(25), 79-96. <http://jgs.khu.ac.ir/article-1-653-fa.html> [in Persian]
- Mohammadi, H., & Fakhrfatemii, A. (2005). The role of border markets in spatial development of border areas: Case study of Bajgiran border market. *Geopolitics Quarterly*, 1(1), 55-76. [in Persian]
- Marateb, M. (2005). *A look at Aras Free Zone*. West Azerbaijan Governorship. [in Persian]
- Mousavi, M. N. (2013). Evaluation of the role of joint border markets in development and welfare of border residents: Case study of Tamarchin border market in Piranshahr. *Geography and Development*, 11(33), 55-70. <https://doi.org/10.22111/gdij.2013.1322> [in Persian]
- Nekooei Naini, A., Alibeigi, A., & Zaraafshani, K. (2009). Analysis of factors affecting the success of rural cooperatives in Kermanshah. *Village and Development*, 12(4), 22-33. [in Persian]
- Houshmand, M., & Hassannezhad, M. (2010). Attitude assessment of border residents' cooperative members regarding performance of these cooperatives: Case study of Khorasan Razavi province. *Journal of Agricultural Economics and Development*, 24(3), 288-297. <https://doi.org/10.22067/jead2.v1389i3.7726> [in Persian]
- Chamusca, P. (2024). Territorial cooperation and cross-border development: The Portuguese dynamics. *Social Sciences*, 13(2), 108. <https://doi.org/10.3390/socsci13020108>
- Czarnitzki, D., Hall, B. H., & Oriani, R. (2005). *The market valuation of knowledge assets in US and European firms* [Unpublished manuscript]. KU Leuven, UC Berkeley, and University of Bologna.
- Gereffi, G., Humphrey, J., & Sturgeon, T. (2005). The governance of global value chains. *Review of International Political Economy*, 12(1), 78-104. <https://doi.org/10.1080/09692290500049805>
- Inemek, A., & Matthyssens, P. (2013). The impact of buyer-supplier relationships on supplier innovativeness: An empirical study in cross-border supply networks. *Industrial Marketing Management*, 42, 580-594. <https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2012.10.011>
- Liu, C.-L. E. (2013). An investigation of relationship learning in cross-border buyer-supplier relationships: The role of trust. *International Business Review*, 21(3), 311-327. <https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2011.05.005>
- Martínez, O. J. (1994). The dynamics of border interaction: New approaches to border analysis. *Global Boundaries*, 1, 1-15.

- Navarro-García, A., Arenas-Gaitán, J., & Rondán-Cataluña, F. J. (2014). External environment and the moderating role of export market orientation. *Journal of Business Research*, 67(5), 740-745. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2013.11.037>
- Novotný, L. (2025). Assessing the role of rural tourism in fostering cross-border integration within the EU: A case study of the Czech-German-Polish borderland. *Journal of Rural Studies*, 114, 103529. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2024.103529>
- Porter, M. E. (1985). *Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance*. Free Press.
- Rappaport, J. (1987). Terms of empowerment/exemplars of prevention: Toward a theory for community psychology. *American Journal of Community Psychology*, 15(2), 121-148. <https://doi.org/10.1007/BF00919275>
- Schwettmann, J. (2014). The role of cooperatives in achieving the sustainable development goals—the economic dimension. In *A contribution to the UN DESA expert group meeting and workshop on cooperatives the role of cooperatives in sustainable development for all: Contributions, challenges and strategies* (pp. 8-10). <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2023.103670>
- Skurnik, S. (2001). The role of cooperative entrepreneurship and firms in organizing economic activities—past, present and future. *Pellervo*, 1, 103-124.
- Sohn, C. (2014). The border as a resource in the global urban space: A contribution to the cross-border metropolis hypothesis. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(5), 1697-1711. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12071>
- Tesfay, A., & Tadele, H. (2013). *The role of cooperatives in promoting socio-economic empowerment of women: Evidence from multipurpose cooperative societies in south-eastern zone of Tigray, Ethiopia*. <https://doi.org/10.11634/233028791301325>
- Zimmerman, M. A. (2000). Empowerment theory: Psychological, organizational and community levels of analysis. In J. Rappaport & E. Seidman (Eds.), *Handbook of community psychology* (pp. 43-63). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-4193-6_2